

پرافیسر سور ما کسیم
 کاویاؤسکی
 مدینت نیک نیوک عالیہ لندن.
 اقتصادی تاریخہ ربا
 مسئلہ سی
 مصطفی سیف الملوک
 حلب خاطرہ لری
 صاقاری
 دینی تدبیرلر ہم اوفاق
 فکریلر اسملی کتابلر
 حقندہ ما کیم
 خطیب محمد حنفی مظفر
 ملی مہم مسئلہ لری
 عبدالقیوم بہمانی
 شاہ کمال صالحی مقالہ سی
 مناسبتی ایلہ
 ملا اسکندالحمزوی
 ربا حقندہ
 ذاکر آبوخانف
 قطای مسلمانلری
 و دونگانلر
 نوشیروان یاوشف
 تربیہ و تعلیم
 «آنا تلی اوقتو» - غفور عثمانی
 «تل و ادبیات اوقتو اصوللری»
 معلم عبدالرحمن سعدی
 اشعار
 مراسلہ و مخابره
 تاشکند، پیٹروپاول، اورنبورغدن
 مطبوع اثرلر
 ادارہ گہ مکتوبلر

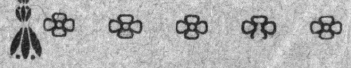
شورا

عدد ۹

ماہ ۱ = سنہ ۱۹۱۶

محرری: رضا الدین بن فتح الدین
 ناسری: «م. ساکر و م. ذاکر رامیفلر»

۱۱ رجب - ۱۳۳۴ سنه

۱ مای - ۱۹۱۶ سنه

مشهور آدم و الوغ حادئله

غریبه کی علم و مدنیت داهیلری بلهن هم طانشا باشلاو، بزگه لازمدر. بویوک ذاتلرنک ترجمه حاللری یاش بوونلرمزنی تریه باینده بیک مهم اورن طوتادر. بونک اهمیتی «شورا» ژورنالی طرفندن تقدیر ایتلوب، آنک برنجی بابی ترجمه حاللرگه خاصلانغان ایدی. بر نیچه یل شرق الوغلرینک ترجمه حاللرن یازوب کیلگان مجموعه مز، صوگ کونلرده غرب عالمرینک تاریخ حیاتلرنده یازا باشلادی. بو، بیک وقتلی، بیک اورنلی بر اشدر. «شرقتی صاغنو، غریبهکه باغنو». مونه بولار، بزگه یاقتی استقبالغه طوغری اوچومزده ایکی قانات خدمتن ایته چکلر. بولاردن صوگنیسی اوک قانات اورنن طوتاجق.

کوبدن توگل وفات بولغان م. کاوالیوسکی حضرتلرینک علم وفنده گی بیهسن، سیاست و اجتماعیتده گی مقامن تیشنچه آ کلاتور اوچون زور اقتدار، کوب وقت کیرهک. خصوصاً م. م. کبی بوتون حیاتی فعالیت و اجتهاددن عبارت بولغان، برکنه تورلی فنده اختصاص کسب ایتمیچه، بر نیچه تورلی فنی، متخصصلر کبی بیلگان و هر قایوسنده بوتون دنیادهغی علم و فن اهلینک دقتن جلب ایتهلرک کتابلر یازغان، سیاستده یاگا یوللر آچارغه، یاگا مذهبلر کورسه تورگه اجتهاد قیلغان بر ذاتک معنا و قیمتن آ کلاتو اوچون زور بر اثرکنه توگل، بلکه اثرلر یازلو تیشدر. شونلقدن، بزنگ اوشبو مقاله مز م. کاوالیوسکینی طاتو اوچون یازلمی، بلکه آنک حقنده اوچویلمزنیک ایسینه توشورو، آنک حیاتیته، علمی و سیاسی خدمتلینه اشاره قیلوب، یاش بوونلرمزغه قسقهغه بر درس عبرت بیرودر.

پرافیسور ما کسیم کاوالیوسکی (۱)

اوشبو یل مارتنگ ۲۳ نده پیترا کرادده روسنگ غنه توگل، بوتون مدنیت دنیاسینک بویوک عالمرندن ما کسیم ما کسیم اوغلی کاوالیوسکی حضرتلری وفات بولدی. علم و فن دنیاسنده وطنمزنک مدار افتخاری، ترقیور و حریتچی روس دنیاسینک نق بر اسطوانهسی بولغان م. کاوالیوسکینک ترجمه حالی بلهن «شورا» اوچویلمز هم بر قدر طانشدرو لازم دیب بله مز. م. کاوالیوسکی، زماغزدهغی روس عالمری اجنده ایگ سویکملی بر سیما، ایگ مقتدر و فعال بر مجتهد ایدی. حاضر، اوشبو ذاتک وفاتی اوچون، روسیه نیک ترقیچی و حریتچی همه سیاسی دائره لری، بوتون دنیانک فن و علم اربابی ماتم طوتا. حریت و مساوات مجاهدلری، حقانیت و عدالت منادیلری، خصوصاً بولارنک اوز و وطنمزده - غیلری، بز تاتارلرنکده یوره کمزگه یاقن طوتلغانلقلرندن، ما کسیم ما کسیم بیچ کبی بر، علم و حریت کولوسس نیک یغلووی، بزنگ هم تأسفمزنی موجب بولورغه تیشدر. اگر بز بوندی حادثهلردن متأثر بولا بله سهک، بونک سببی، بزنگ دنیادهغی فکری و علمی آغمدن، مملکتهمزده گی اجتماعی و سیاسی کوره شدن غفلتمز و هر ایکی میداندغه قهرمان ایرلرنک کلر بولون بله ومزذن وعموماً، زماغزنگ اجتماعی، سیاسی و علمی حرکتلرینه قاتشا آلیچه چیتده طورومزذن باشقه نهرسه توگلدر.

استقبالمز، غرب مدنیتدن استفاده گه باغلی بولغانلقدن، بوندن صوگره، شرق مدنیت خادملرن هم اونوطماو ایله برابر،

(۱) بو مقاله، ۱۴ نیچی آپریلدهغه آندی. شورا.

غیچسکی اینستیتوتقه و باشقه بیک کوب عالی دارالتعلیملرگه پرافیسورلقلقه صایلانغان و شول طریقہ آگا، اوز وطنده تعلیم خدمتینه طوتورغہ دخی ده یول آچلغان. شول اوق ۱۹۰۶ نجی یلده اول، خارکوف گوبیرناسندن برنجی دوما اعضالغینه صایلانغان و بونده پرافیسور پوصنیکوف، کنهز د. اوروصف، کوزمین - کاراوایف، آرسنیف هم ایوانیوکف بله - *Партия демокра- тическихъ реформъ* دیگان بر سیاسی پارتیه اویوشدرغان و شول پارتیه نگ ناشر افکاری ایتوب "Страна", غزیتہ سن نشر قیلغان و ۱۹۰۶ - ۷ ده اوزی بو غزیتہ ده مسئول محرر بولغان. لکن آنک بو پارتیه سی رواج طابا آلمان. دوماه اعضا ایکان، م. م. مشهور آلابین و باشقه بله، روس پارلامینتچیلرینگ آنگلیه سیاحتلرینه اشتراک ایکان، برنجی دوما طاراتلوب، ویبورغ خطابنامه سی طاراتلغان چاقده م. م. لوندنده بولغانلقدن، معروف ویبورغچیلر صودینه ئەلکمی قالغان. ۱۹۰۷ نجی یلده اول، آکادیه ناووک هم عموم اونیورسیتیتلر طرفندن دولت صاؤتینه صایلانغان و وفاتینه قدر شونده قالغان. م. م. صاؤتیده صول یا که آکادیچسکی فرقه نیک ایگ فعال نماینده لرندن بولوب، یوغاری پالاتانک سیاسی حیاتنده بیک مهم رول اوینی ایدی، نیندی گنه بر مهم مسئله چقماسون کاؤلئوسکی اول حقده اساسی فکرلر سوبله، بوتون صاؤتی اوزینه قاراتا، بونده کوبچیک تشکیل ایکان اوگرده آگا احترام ورعایه ایتلر ایدی. ۸ یل صاؤت اعضاسی بولوب طوردینی مدته آنک بونده غی خدمتلی، سوبه گان نطقلری بو قسقه مقاله ده صانابده بتورلک توگلدن. بو یل ۱۵ نجی فیؤرالده صاؤتیده پاداخودنی نالوغ (واردات نالوغی) قارالغان چاقده م. م. آورو کونچه بارغان و شونده اوزینگ آقتق نطقن سوبه گان ایدی.

م. کاوالیوسکی عالم بولوی یاغندن.

م. کاوالیوسکینک وفاتی شهبه سز، روسنگ علم و فن دنیاسی اوجون غایت زور ضیاعدر. حاضر روسده م. کاوالیوسکینک اورنن طوتارلق کشی بارمی؟ - هیچ یوق. روسده ئەلی ده علملر یوق توگل - توگلن، لکن کاوالیوسکی کبی، علمنگ هر طارماغنده قولاجلاب یوزوجی، علم بله حیاتی باغلارغه اجتهاد قیلوجی کشینی روس دنیاسی تیز کورمه س ئەلی. م. کاوالیوسکی حقنده یازغان کشیلرنگ همەسی، آنک بلم دائره سینک روس ایلی کبی کیلگن، آنک عقلینگ تفتیش و تدقیق ایتدیگی مواد علمیه نگ فوق الحد توریلگن آبروجه باصوب ئەتیلر.

حقوق دول، ساتسیالوغیا (علم الاجتماع)، مؤسسات دول هم طبقات بشرنگ ماضی و حاضرگی حالی، سیاسی و اجتماعی

م. م. کاوالیوسکی ۱۸۵۱ نجی یلده خارکوف گوبیرناسنده بر زادگان (دؤاریان) عائله سنده طوغان. خارکوف دارالفنونده تحصیل ایتوب علمی میل و نظرلری پرافیسور د. کاجانوؤوسکینک تأثیری آستنده اشله نگان. ۱۸۷۲ نجی یلده اونیورسیتیتی تمام ایتکاج، آنک قابلیت و ذکاوتی دقتکه آتوب، مکتب حضورنده قادرلغان و تحصیل کالات ایتوب، پرافیسورلقلقه حاضرله نو اوجون، چیت مملکتکه اوزاتلغان. اول آنده، ماکیستریلق امتحاینه حاضرله نوايله برابر، «یرلین» و «پاریژ» دارالفنونلرنده اوزینه طکلاوی لازم بولغان فنلرنی ده طکلاغان. مارکس، گیربیرک، اسپنسر، مەن و باشقه بیک کوب مشاهیر بله طانشقان. روسیه گه قایتقاج، حقوق دول فنده ماکیستریلقه، صوکره دوقتورلقلقه دیسپرتانسیه (*) حمایه ایتوب، ۱۸۷۸ نجی یلده مەسکو دارالفنونده پرافیسور بولوب ئەورلگان. آنک پرافیسور بولغان زمانلری مەسکو دارالفنونینگ ایگ یاقتی و شهرتلی کونلری بولغان م. م. نی اصطودیتلر بیک یاراتا طورغان بولغانلر، آنک یورویا دولترینک حقوقینه عائد لیکسیه لری طاش باصمه بله طبع ایتلوب، قولدن - قولغه یورگان، هر بر طالب العلمنگ اوستلنده قدرلی بر اورنی اشغال ایکان و شول لیکسیه لر آرقلی روس جماعه سی مشروطیت اصوللری بله آشنا لانا باشلاغانلر. اول بونده دارالفنونده گی درسلی بله گنه قناعتله نمیچه علمی جمعیتلر ده کوب اشله گان و ۱۸۷۹ دن ۸۰ گه حدلی و. میلایر بله بر که *Критическое обозрѣніе* اسملی ژورنال چفارغان. شول اوق ۸۰ نجی یلدرده بر اییده شی بله زیمستوا اسیزدلری اویوشدرو، روس جماعه سی اچنده گی مشروطیت حرکتلرینه معین بر شکل بیروحقنده تشبیلر قیلغان. روسیه ده باشلانغان ریاکسیه (عکس حرکت) نگ قربانی اولاراق، ۱۸۸۷ نجی یلده مەسکو دارالفنوندن چفارلغان و شوندن صوگ، چیت مملکتکه کیتوب، پاریزده طورا باشلاغان؛ آنی چاقروب، اوقسفورد، استوفهولم هم بیلگیه دارالفنونلرنده لیکسیه لر اوقوتقانلر. هم م. کاوالیوسکینک تشبی ایله پاریزده روس عالی مکتبی تأسیس ایتلگان. هم اول، اوزینگ ایگ قیمتدار و ایگ مهم اثرلرن اوشبو چیت مملکتده طورغان چاغنده تالیف ایکان. ۱۹۰۵ نجی یلغه چه م. م. روسیه گه آنده - صانده کیلوب - کیتوب کنه یورگان، اما روسیه گه بوتونله ی قایتووی مذکور یلنگ کوزنده گنه بولغان، آنک قایتووی، روس ضیالیلری، علم و تعلیم اهللری اوجون بر بایرام صانالغان ایدی. و ۱۹۰۶ نجی یلده پیترا گراد پالیتیخنیچسکی اینستیتوتینه، پیترا گراد دارالفنونینه، صوکره پیترا گراد عالی خاتون - قز قورصلرینه، پسرخو - نیؤرالا -

(*) بر علمی مرتبه آورو ایچون یازلغان محاکمه.

11) Происхождение современной демократии . (جز ۱)
12) Экономический ростъ Европы до возникновения капиталистическаго хозяйства.

13) Отъ прямого народоправства къ представительному и отъ патриархальной монархii къ парламентаризму.

م. كاۋاليۇسكىنگ ايگ مهم اثرلرى ، شهبه سز ۱۹۰۵ دە باصلمان (1) Современны социологи و ۱۹۰۸ دە باصلمان (۲) Социология اسملى اثرلر يدر .

اثرلرينك اسملر نندن اوڭ كورنديگى اوزره ، م. كاۋاليۇسكى ، تريبهسى بويىچە يوريست (حقوقشناس) ، اختصاصى بويىچە حقوق دول عالمى بولسده . كيتدكچە تاريخى علملرگە ميل ايشكان ، صوگره بوتونلهى علم اجتماع (ساتسيالوگيا) غه اوشقان . م. كاۋاليۇسكىنگ علم انسان (ايتوغرافيا) ، حقوق قديمه و ساتسيالوگياغە كوكل قويا باشلاوينه بيگرهك ، ۷۰ نچى بللرده ديناغە چققان ، اينگليز عالمى «مەن» نك اثرلرى سبب بولغان .

اجتهاد و فعاليتى .

م. كاۋاليۇسكى حضرتلرينك اشلەرگە صلاحيتى ، اجتهاد و فعاليتى حيران قالدردرلقدرد . بو حقدە دولت دوماسى اعضاسى و كاديت فرقه سينگ الوغى ث . رودىچف جنابلرى ئه يته :

— «اول فوق العاده بر اشچى ايدى ، آننگ فعاليتى ايس كيتهرلك درجده ايدى ؛ اما آننگ اشنى ييكل اشلهوى دخى ده عيبرهك ايدى . اول ، وقتى نچك ييتكره ايدى ايكان ؟ عمومى حياتنگ هر بر ظهورينه قاتشورغە ، جييلشلرده ، «جمعيت» لرده ، اويوشمه لرده حاضر بولورغە ، نشرىات شركتلرى نيگرلهرگە ، بر زورناني آلوب باررغە ، دولت دوماسى هم صاۋيت اعضاسى بولورغە ، محكمه لرده حاضر بولوب ، اوزينگ حقوقن مدافعه ايتهرگە وقت فايدن آلا ايدى ايكان ؟»

آننگ آلتى يل بويىچە سر كاتىبى بولوب طورغان پ . صارو كين نك خاطره سنده بز بو حقدە توبه نده گى سوزلرنى اوقيمز : — معلم و دوستمده ميني بر نچى مرتبه عييكه قالدردغان نهرسه . آننگ عادتدن طش اشلكليلگى بولدى . آننگ اوچون آرو ديگان نهرسه يوق ايدى . اول ايرتهنگى ۸ دن تونگى ۲ - ۱ گە قدر اشلى و آرغانلقدن اصلا شكابت اتمى ايدى . دوستلرى آكا : «بولاي ييك تيز حالدن طايارغە ممكن» ديسلر ، اول :

ع .

(آخرى بار) .

(۱) زمانينك اجتماع عالملى .

(۲) علم الاجتماع .

افكارننگ تاريخى ، حيات اقتصاديه و انكشافات تاريخى ، حقوق قديمه ، مدنيت قديمه ، علم الانساب ؛ مونه بيگرهك اوشبو علملرده م. كاۋاليۇسكى بر متبحر عالم ايدى . آننگ علمى نظرلرى ، تاريخى و اجتماعى اساسلرغە نيگرلهرنگان ، اول مؤسسات دولنگ طاملرلر و اوسون تيكشورون ارتق لذت آلا ايدى . م. م. م. آثار قديمه نى هم ييك يارانسه ده ، زمانمزه غى اصول اداره و اصول اجتماع آنى آيروچە شغلله ندره ايدى . حاضرگى كونده اداره دولت اوچون مشروطيت و پارلاميتاريزمننگ لزومن تاريخى وقوعات و اساسلر بله ن اثبات ايتوب كيتروب چغارادر . م. كاۋاليۇسكى ، حریت سياسيه نى تيكشور بله ن گنه ا كتفا اتمى ، بلهك آنى خلق آراسنده طاشو اوچون ده طريشا ايدى . اول ، اوزينك مهسكه و دارالفنونده اوقوغان ليكسيه لرن طكلا و چيلرنى اوشبو حریتنگ اساسلرى بله ن طانشدرغان ايدى . م. م. م. روس عالمى گنه توكل ، بلهك ياوروپا عالمى ده ايدى . آننگ اينگليز و فرانسوز تلرلنده يازغان بر نيچه كتابلرى بولدينى كىبى ، اول ، آنگليه ، فرانسويه ، شۋيتسيه و آميريقاده ليكسيه لر اوقودى و شولاي ايتوب ، زمانمزه علم و فننگ جميع ملتلر آراسنده اورتاق مال ايكانلگن اثبات ايتوچيلر نك برسى بولدى . اول ، ياوروپانى ، روسيه ننگ اقتصادى و اجتماعى حياتى ، آننگ دولت مؤسسە لرى و مدنيتى بله ن طانشدرو يولنده ده كوب خدمتلر ايدى .

م. م. علم و فننگ حيات كرتوچيلردن گنه توكل ، بلهك علم و فنى حياتقه كرتورگه طرشوچيلر جمله سندن ده ايدى . اول اوز كاپينيتنده كتاب قاراب ، تفتيش و تدقيق ايتوب كنه اوطوروجى توكل ، بلهك آتشلى بر وطنپرور ، عاليجناب كرازدانين و جماعت خادمى ايدى . اول ، روسيه حياتنده غى هر بر مهم واقعه ده اوزينگ طاوشن ايشتدره ، روسيه گه قايتو بله ن حریت كوره شچيلرينگ صفيه تزلگان ايدى . آننگ بر نچى دوماغه ، صاۋيتقه صايلا نغانلغن ، «اصترانا» اسملى غزيتە چغارغانلغن يوغاريدە ئه يتكان ايدك ، آننگ ئولوب بارا ياتقان قالن و مهم زورنال «ۋيسنيك ياۋروپى» نى ترگروب ييهه رگانلگن ، آكا علمى و مالى بله ن ياردم ايتكانلگن ده ياد ايتوب كيتهرگه كيرهك .

بعض اثرلرى :

- 1) Позция рабочихъ въ Англіи въ XIV в.
- 2) Собрание неизданныхъ документовъ и актовъ къ характеру полицейской администраціи въ Англіискихъ графствахъ.
- 3) Опыты по исторіи юрисдикціи налоговъ въ Франціи.
- 4) Исторія полицейской администраціи въ Англіи.
- 5) Общественный строй Англіи въ концѣ среднихъ вѣковъ.
- 6) Современный обычай и древній законъ.
- 7) Первобытное право.
- 8) Законъ и обычай на Кавказѣ.
- 9) Очерки исторіи развитія семьи и собственности.
- 10) Историко-сравнительный методъ въ юриспруденціи.

مسئله لرنده ده شوشیلائی. شونلقدن بز که یک اوسته ننگه بولسه ده بو دور که طوقتاب آنک بو کبی زور اوزگارشر که سبب بولغان ائک مهم فا کتلیرنی ایسکه آلوب کیتار که کیره ک.

آوروپا خلقلرینک طورمشنده قرون وسطی آخزلرنده یک زور تاریخی، خصوصاً اقتصادی دائره ده اوزگارشر بولا. بو اوزگارشر ننگ بتون مضمونی اقتصادی دائره کیگایوب مبادله اوسو و مونگ برله آقر نلاب «عمومی اقتصاد» (Народное хозяйство) دورینه کرشودن عبارت.

مبادله ننگ کیگایو و اوسوینه ائک زور تاریخی عاملردن برسی - «اهل صلیب» محاربه سی. گرچه بو محاربه، دینی سیلردن اوته باشلانسه ده، لکن نتیجه اعتباری ایله آنک تاریخی اهمیتی یک زور و کیگ بولا. هم بو اهمیتلردن ائک برنجی اورتی آنک اهمیتی اشغال ایته.

ائکئک بو محاربه نتیجه سنده «غرب» عالمی بله «شرق» عالمی آراسنده نق بر مناسبت پیدا بولا. بو ایسه آوروپا خلقینگ عموماً آک و فهمی دائره سینگ کیگایوینه هم آراده بین الملل سودا معامله لری طوونه و آنک یک تیز بر آراده اوسوونه سیبچی بولا. آوروپالیر «سوریه» ایله «یت المقدس ننگ مشهور» پورطلرینه خواجه بولوب اولوری بله ائک یول قسقارتلنه و یاخشرتلنه، سو اوستنده کاراب برله یورو اشی آقر نلاب ترقی ایته. آراده سودا مناسبتی ده اوسه و نغایه، آوروپا سودا گری شرقنک ائکدن ییلگی و مشهور پورطلرنده آراده سودا معامله لری یورتو ایچون «شعبه» لر آچار. چن سودا گزلردن باشقه بو «شرق» سوداسی اشینه صوغشقه کیتوچی «قهرمانلر»، آندن پاپاسلر وهر توری واق خلق ده طوغزیدن طوغری، یا که سرمایه سی بله قاتناشنه. شولایتوب سودا گزک کسبی عمومی لاشه. «غرب» دن «شرق» غه کوبره ک توری قورال، اط، آشلق کبی ئه بئرلر ایتلوب ساتلنسه، شرقدن ایسه غربکه توری قیمتلی آچارلر، قیمتلی اوله نلر، دوگی، جوکری،

اقتصادی تاریخده «ربا» مسئله سی.

XIV

«غومانیزم» و «ریفورماتسیا» دورنده

«ربا» مسئله سی.

قرون وسطی دن یا گ عصرغه انقلاب، بتون طورمش، اساسندن اوزگارو بله وجودکه کیتله. بو انقلاب XIII - XIV نچی عصرلردن باشلانوب ییگره ک ده XV - XVI نچی عصرلرده حس ایتلنه. هم اصلده «ایسکیک» دن «یا گلق» غه کوچو پروتسیسی ئلی حاضرگی کونگه چه دوام ایته.

بو تاریخی پروتسیسنگ بتون مفهوم و مضمونتی «طورمش دنیاوی لاشو» دیب تعبیر ایته رگه ممکن.

طورمش اوزسنگ بتون احتیاج و غایه لری بله «کلیسه» دن آیریلوب دنیاوی لاشه، یعنی آخرت ایچونگنه باشاودن و عمل ایتودن دنیا ایچون باشا و عمل ایتو اوستونله شه.

طورمشسنگ بولای عموماً دنیاوی لاشو پروتسیسی باشلیچه ایکی توری توب منبعدن باشلانوب ایکی توری یلغه بله آغا: مدنی و دینی، غومانیزم و ریفورماتسیه یلغه لرندن.

قرون وسطی دن یا گ عصرغه کوچونگ افاده سی بولغان غومانیزم بله ریفورماتسیا دورنک اقتصادی عالمده ده اهمیتی برنجی درجه ده. یا گ مدنیت، یا گ اقتصادی طورمش شوشی غومانیزم بله ریفورماتسیا که تیگرله ندره. بولار اوستینه سوکئی دورلرده دنیاوی معرفت، فلسفی و اقتصادی ماتریالیزم، «فنی» نظریه لر قورولنه. دیمک حاضرگی کونده گی بلم و معرفت طلب ایتکان کشی XIX نچی عصرده غنه طومی، اول طوا XVI - VX نچی عصرلرده. یعنی شوشی غومانیزم بله ریفورماتسیا دورنده. هم حاضر بزنگ کونده هر نرسه ده بولسون کورنگن ترقی آغشینگ برنجی اورقلری شبهه سز شوشی دورده چه چلگان. بو ایسه، دیگنرجه، اقتصادی نظریه لر

مەك، شەكەر، خەم، تۈرلى يېمەك، قېمىلى بۇ يول، كۈزگى و يېلاندىن
اشلەنگان ئەيىرلەر، طېبلىق دارولرى و قوراللرى، قېمىلى كەم
و مېخىلەر، جەك، آغلاسى، جۈن، كېسەندەن اشلەنگان نەفىس
ماتېرىيال و كېمىلەر ھەم غېرى مەك تۈرلى نەفىس جەھاز ئەيىرلەر. مەنە
شوشى نەرسە اسملەرنى ساناب چىقۇدغىنە ئىقتىسادى مەنادە شەرتەك
غەربكە بولغان نەفۇدى آچق كۈرسە كېرەك. بۇ اھمىت اېكى جەھتەندە:
اولا، شەرقەن آروپاغە تۈرلى ئەيىرلەر كېتەرلۈك طارالو بەلە خەلقەك
اھتياجى كېكەپ. بۇ اېرلەر نەك كۈبەرنى استعمال ايتو بىرنەچى
اھتياج رەتەنە آقراپ كەرە. بۇ ايسە يېلگۈلى بىر طەرزە خەلقەك
مەدنى دەرسە كۈنارلۈنە تەئىر ايتە.

اېكەنچىدەن، بۇ ئەيىرلەرنى استعمال ايتو شايع لانا بەلە آروپانەك
اوزەندە بەلە بولارنى يەتتەرو اشىنەك باشلانۇنە نېگەر صالحىنە. قەسەغەنە
ايتو بەلە تەكەندە، غەربى آروپا بەلە ھەنر و صنایع دەرى باشلانانا.
غەرب بەلە شەرق آراسىدە سودا مەناسىبەتەك اېكەنچى بىر ھەملى
تەيەجەسى - آروپانەك ئىقتىسادى مەركەزلى آشنۇى. بۇ دەردە
يېگەر كە شەرقە ياقەرق شەھەرلەر اوسەلەر، بەلە بىر سەفەكە ياقەن
تېرەدە كى ایتالیا و فرانسە نەك جەنۇبەدە كى شەھەرلەر. مەنە: ۋېنەتسا،
پېزا، كېنۇيا، مېسسىنا، ماریسېل، نولون، غەربلەر. بۇ شەھەرلەر شەرق بەلە
غەرب آراسىدە غەبى سودا مەمەلەلەندە اھمىتلى اورتۇن قزانلەر. سودانەك
و مەبادلە نەك بولای اوسۇى آچقە نەك سودا عالمەندە كى رولنى دە
زور ايتا. آچقە نەك مەمەلەلەرى ھەمما اوسە. مۇنەك بەلە بورچ،
ۋېكسەل و بانقە مۇسسەلەرى مەمەلەلەرى دە ھەم تەرقى ايتە. شۇنەقەندە
بىز نەك ھازىر كى كۈندە كى سودا و ۋېكسەل ھەقۇقلەندە ھەم بانقە
مەمەلەلەندە استعمال قېلغان بىك كۈب اصطلاحلەر ایتالیا نەچەندەن اھتباس
ايتلەنگان.

سودا مەمەلەلەرنى ياخشى يولغە سالو اېچون چىت مەمەلەكلەردە
قونسولخانە و سفارتخانەلەر تاسىس ايتلەنە. شۇلا تېۋب ھەمما سودا
مەناسىبەتلىرى آقراپ سىياسى مەناسىبەتلەر بەلە نەغلە. بۇ مەمەلەلەر نەك بارسى
سەرمایە و پەلەقەنەك بايرلەر قولۇندە ھەنر و صنایع اھلارلى قولۇرنە
كۈچۈنە تەئىر ايتە. ھەتتە زراعت اشى دە آقراپ تەجارت كەسپى
روشىنە كەرە. بۇ ايسە، اوز سەرسە بەلە، آروپانەك اېچەرسەندە
بوللار نەك تۈزەتۈنە تەئىر ايتە.

طۈر مەشەك دەنباۋى لاشۇۋەندە زورغە رول اوينانغان اېكەنچى
ھەملى - اشچى صەنەك آلاۋاتلەر قولى آستەندە آزاد ايتلەنۇى.
بۇ ھەملى قرون وسطى نەك اھمەت اوزگەرلەندەن. مۇنەك
بەلە خەلقەك اوقاتى، بايلەق كۈنارلەر، بەلە سەرمایە طۈپلەنۇرغە كېك
بۇ يول آچلا
اۋچەنچى اھمىتلى و زور بىر ھەملى - آمېرىقا كەشە قېلنۇۋى.

مۇنەك بەلە آروپا طەغنە تېۋنلاى يا كە دۇنيا بەلە قوشلە.
آمېرىقا كەشەنەك آروپا اېچون ئىقتىسادى اھمىتلى اصەلە
ھازىر كى كۈنەكە چە ئىلى دوام ايتە. باشەدە بۇ اھمىت آمېرىقادەن
آروپاغە بەلە، كۈب ايتوۋ آلتون كەمۇش كېتەرلۈدەن ھەبارت ايدى.
بۇ ايسە آروپا بەدە سەرمایە طۈپلەنۇغە، سەرمایە دارلق اۋرچۈكە زور
بىر تەئىر ايتە.

ھەندستانغە يا كە يول، دېگەر يولى كەشە قېلنۇدە آروپانەك
ئىقتىسادى طۈر مەشەندە شوشۇق كېك اھمىتلى رول اوينى.
قرون وسطى دەن يا كە دەردە انقلابە ئىلكى ۋاق، ۋاق
كەنەزەك و سىياسى مەستەل آيرى، آيرى شەھەرلەندە زور پادشاھلەر،
دولتەر تەشەكېل ايتلەنە. بۇ يول دە دائىمى ھەسكەر اردوسى تەشەكېل ايتلەندە بىك
زور ياردەم ايتە. ئىلگىرى دەنباۋى ھەكەلەر پەلەغە بەلە رۈھانى ھەكەت كە
تابەق ايدى. بۇ دەردەن ھەتتە مەشھۇر مەھرلەر جەقۇب دولتەك
مەستەلگەنچى ياقراپ قالون، قالون كەتابلەر يازار. آلاز دولتەك دە
دەنباۋى لاشۇرغە كېرە كەلگەنچى، بەلە آنگە صاف بىر دەنباۋى ادارە
بولۇنۇى آچۇب كۈرسە تەلەر. اوسە نەكە و قەسەغەنە ايتوۋ
ساناب چەقەندە يا كە دەردەن بولغان اھمىتلى مەدە و مەنەۋى
ھەملى شوشى. بۇ مەدە و مەنەۋى ھەملىر تېۋنسى يا كە دەردە باشەندە
بۇغەرىدە دەر ايتلەنگان مەدە و دېنەي آغەلەرغە سەبب بولما ھەم تېۋن،
نې بار آلمانلەر مەلۇم «غومانىزم» و «رېفۇرماتسىيا» بەلە افادەلەنە.
شەمەدى بىر آز «غومانىزم» بەلە «رېفۇرماتسىيا» نەك ھەمما مەناسىبە
طوقتالاق.

«غومانىزم» نەك اصەل مەناسى - انسانىت پەرزەك دەمەك.
روسلەر نەك مەشھۇر مۇرخى كارېلېن (Корелинъ) ھەبارە سەنچە غومانىزم
نەك اصەلى اېكى نەرسە: قەدىمكى ائىرلەرنى اۋرەنە ھەم كەشەنەك
شەخسى قېمەتلى ايتلەر.

غومانىزم - بۇ بىر ادەبى و مەنەۋى ھەركەت. مۇنەك بەلە بۇ
اھمەت انسانەك شەخسى ھەملىنى، آندەن طەشەق ھەملىدەن يېگەر كەدە
اېكەنچى كەشەنەك احوال رۈھى سەنچى تېكشەرو بايرانچى كۈنارلەر.
اۋچەنچى دەن - كەشەنەك اوز اوزەندەن شەخسى قېمەتلى تەقدىر
ايتلەر آنگە نې بار استەدائىنى اۋرچەتو و تېۋن مەدە ھەم مەنەۋى
اھتياجىنە تەلە كەنچە اوتەو و طەبىقى ھەقۇق اعتراف ايتلەر.

دەردە تەجە دەن - كەشەنەك دۇنيا طۈر مەشەنە تەئىر ايتوۋ مەقدارەندە
تېرە بۇندە كى تېۋن مەھىطىنى اۋرەنە و تېكشەرو باشلانانا.
دەمەك «غومانىزم» كەشەنەك طۈر مەشەقە و تېۋن بىر بەشەر كە
نەظەرى سەنچى اساسەندەن اوزگەرتانا. قرون وسطى نەك اساسى قەبەسى
بۇنچە بىر بۇزەندە اللە پادشاھلەق تۈزۈ ايدى. بۇ پادشاھلەر تېۋن ھەم
اوستەندە، كۈكە و بۇرە ھەكەم ايتە. شۇنەكچون طەاعت و ھەبادەت بەلە

آخرتی گنه اوبلاو - بو عصر کشیننگ ایگ بیوک غایه سی. لیکن قرون وسطی ننگ بو کی اساسکه بنا ایتلنگان بتون مدینتی ننگ طورمشقه یارقسزلنی بیک تیز کورنه. اولاً خریستیانلقننگ اساسی نظریه و عقیده لرینی تورلیجه شرح ایتلودن بیک کوب اجتماعی و مذهبی حرکتلر پیدا بولا.

ایکنچی دن کلیسه حکومتی اوزی ده طورمشنی خریستیانلق بوینجه اداره ایتونده بیک کوب قارشو عمللر اشلی. مثلاً، کلیسه، الله یولینه بایلقدن بیزونی طلب قیله، آخرت ایچون بیک کوب دنیاوی اشلردن قاجونی طلب ایته. اما الله یولینه، یعنی کلیسه فائده سینه بایلق هبه قیلنوا بیله کلیسه اداره سی، کلیسه اهلی اوزی بابی، بتون روحانی عالم اوزی بایلق و ملک که غرق بولا. خلقده کوبعی راهبک حرکتی زورایغان نسبتده مال و ملک جیوغه قزیغو کلیسه اهلنده همان آرتا. ایکنچی عبارت بله ایتکانده، کلیسه اهلی اوزی دنیاوی لاشه، اوزی شخصی منفعتلرنی گنه کوزاتور که برله - دنیاوی شان و شوکت قزانورغه، عزت نفسلرنی قناعته ندرر که

غومانیزم ایسه قرون وسطی ننگ بو مدینتی ننگ بتونلای عکسی. غومانیزم، کشینی طبیعتدن حر یاراطلغان دی. کشی، الله ننگ اشکسز قلی گنه توگل بلکه اول بتون یر یوزیننگ حاکمی یاراطلغان. کشی که حس، عقل و اختیار بیرلنگان. شخصی طورمشنده اول شوشی طبیعی قوتلرنی تریه ایتار که، اوسدرر که تیوش. بو اشنده کشی سربست، بو آنک شخصی و طبیعی حقوقی. اجتماعی طورمشده ایسه کشی ایکنچی کشیننگ شخصیتی تقدیر ایتار که، آ گارغه بتون معامله سنده محبت کورسه تور که تیوش. مونگ برله غومانیزم کشیننگ شخصی و اجتماعی طورمشنده غی بتون بارلغنی، آنک احوال روحیه سنی، تاریخنی، طبیعی حقوقنی فنی صورتده تیکشردر که یک بر یول آچا. اقتصادی طورمشنده ده غومانیزم کشیننگ اوز اختیاری بوینجه سربست حرکت ایتونی اعلان قیله.

«ریفورماتسیا» - اصل معناسنده «اصلاح ایتو» و «یاخشر تو». بو اسم بله XVI نچی عصرده خریستیانلق عالمنده گی دینی اصلاحنی یوروتلر. اصلاحننگ سبیلری: قرون وسطی کلیسه سینگ انقراضی، کاتولیک روحانیلرینگ دیننی طاعت و عبادت کبی نه بیرلر که گنه نه وورلندروب بیک واقلا ندروی، آلا رننگ طورمشده اسرافچانلغی. . . . کاتولیک پاپاسینه قارشو خریستیانلقنی اصلاح حرکتلری آورو بانک هر توشلرنده باشلانوب تورلی اصلاح کلیسه لری تأسیس ایتله. بو اصلاح کلیسه لرینگ اگ مشهور باشلقلری: تسوینگی، کالوین، لیوتر و غیریلر. بز بو یرده اصلاحچیلرننگ دینی نظریه لری جهتلرینه کرشمیمز. بو بزنگ مقصدمزدن بتونلای

طس مسئله لر. بز که بو یرده شول مهم، که بو دینی اصطلاحلر عموماً طورمشننگ دنیاوی لاشو یولنده بیک زور رول اوینی. ریفورماتسیاننگ توب اهمیتی خریستیانلق دینینگ دنیاوی لاشوندن عبارت. مونگ برله دینی مسئله لره صاف شرعی جهتلردن اخلاقی عللر، اخلاقی بهانه لر اوستونله شه. اخلاقننگ اوزی ایسه ریفورماتسیا ده بیگره ک « دنیاوی » حرکتلر مسئله لری تیره سنده بولا. دیمک غومانیزم، کشیننگ دنیاوی حرکتنده سربستلگینی اعلان ایتسه، ریفورماتسیا شوشی حرکتلر که اخلاق دائره سنده دینی تقویه، دینی تصدیق بیره. مثلاً، لیوترننگ اساسی دینی نظریه سی بوینجه: « کشی اش بله توگل، ایمان بله یارلقانله. کشی هر بر اوزیننگ حرکتنده حر و سربست. هم بر جن خریستیاننگ سربستلگی اوزیننگ نی بار طبیعی قوتنی اوستردن عبارت ». ایکنچی بر یرده لیوتر نه یته: « دنیاوی عمل، اویده، طشده یا که بر کسبده بولسون ادبلی گنه حرکت - کشینی الله دن بیزدرو توگل، بو اوزی چن بر روحی عبادت ».

لیوترننگ خریستیانلقنی اصلاح یولنده غی بتون حرکتیننگ عملی نتیجه سی مشهور بر عالمننگ (Готгейнь) نه یوی بوینجه بر نرسه دن عبارت: « صاف دینی مسئله لر بله دنیاوی مسئله لر نی بر که قاشدروب یورتوده لیوتر دینگ زور بر ضرر کوره. دنیاوی پادشاهق، اقتصادی طورمش مسئله لری کلیسه نفوذی آستنده بولماسقه کیره ک. « آخرت اشی » بله « دنیا اشی » بولار بتون موجودلری بله بربرسندن یات مسئله لر ».

آندن بو یرده طاغن بر نرسه نی ایسکه آلوب اوتار که کیره ک. خریستیانلقننگ بیوک اصلاحچیسی لیوتر، « دنیا اشینه » قرن کوز بله قاراوغنه توگل، آ گارغه دینی تقویه بیره. اول دنیاوی اشکه اخلاقی خدمت، الله غه عبادت دیوب قاری. شولایتوب ریفورماتسیا ده دنیاوی حرکت ثلکی شک و شبهه بله قاراودن بوشانه. یا گ دورده، غومانیزمده طوغان « اقتصادی کشی » دینی ایمان اصلاح ایتاننگان دنیاوی خریستیانلقدن آلا.

شونلقدن حاضرگی سربست اقتصادی طورمش بله یا گار تلغان خریستیانلق آراسنده غی زور و اهمیتی بر علاقه نی هیچده ایسدن چفارماسقه کیره ک. مصطفی سیف الملوك. «مسکاو».

عبرتی سوزلر:

بختسز کشی شولدر که اولچاوسز کوتاروچی و اولچاوسز توشروچی بر ملت ایچنده طورر و شوندی ملت ایچنده اولهر. دیوانه لقی برله فیلسوفک بر برینه سوت قارندا شلردر.

حلب خاطره لری

«شام» ده

پوینزدمز «شام» غه تونله ساعت ۱۲ لرده کیلدی. آندن تام بر یل مقدم باروب شام برله یاخشسی آشنا بولوب کیتومه رغما ایلکتریک یاقتیسی آستنده شام نك بر نهچی کورنشی یاخشوق تأثیر ایتدی.

«حلب» دن آچق خط برله خبر بیرویمه کوره طالب افندی قارشسی توشوب طورغان ایکان. «قدس شریف» اوتیلینه کیتوب اورنلاشدم. «قدس» اوتیلینگ جبل قاسیونغه قاراغان بر بولمه سنده ایکی تاتار بالاسی تون بویی چو کرله شوب جای اچدک.

ایکنچی کوننی طوروب آشاب اچکچ شام غه کیلودن توب مقصدم بولغان ابن تیمیه و ابن القیم یازولرینگ فوتوغرافن آلو چاره لرن کوررگه کیتدم. باشده ملک الظاهر کتبخانه سینه باروب ناظر دن اول اثر لرننگ بره ره صحیفه سن فوتوغراف خانه غه آلوب

باررغه مساعده بولوب بولمایاچغن بلشدم. ناظر، کتابلرنی کتبخانه طشینه چغاررغه مساعده ایته آلمایاچغن بیان ایتوب اگرده فوتوغرافی اوزی کیسه رسملرن آلوغه مع الممنونیت مساعده ایته چکن سویلادی.

ابن تیمیه و ابن القیم یازولرن حاوی بولغان کتابلرنی طایوب یاقغه قول آستینه غنه قویغاچ فوتوغرافی ازله ب کیتدم. شام ننگ نیؤسکی پراسپیکتی بولغان «مرجه» میداننده بر فوتوغراف خانه غه باردم. لکن آنک صاحبی کتابلر اوز خانه سینه کیترلسه گنه رسملرن چغاراچغن و اوزینک آنده کتبخانه غه باروب یوری آلمایاچغن بیان ایتوب اوسته وینه غایت قیمت صورادی. حتی، نی بولسه اول ایدی... لکن اوزی کتبخانه غه باررغه رضا بولماناچ باشقه بره رسینه باروب قارایاچق بولوب قایتوب کیتدم. قایتوبه نومیرغه هم شهر یلرمزدن مکتب سلطانی طلیه لری کمال و عالمجان افندیلر کیلگانلر ایدی. آزرغه درغتی سویله ب یرگچ: «خفالانمه، ملک الظاهر کتبخانه سینک کورشیسنده گنه بزگه طانش بر فوتوغرافی بار. اول اوزی باروب چغارر، حقن ده کوب قویماس» دیدیلر. شول ساعتده اول فوتوغرافیچینگ اوینه کیتدک. قبول ایتوب کتبخانه غه کیلدی و مینم کورسه تکان ایکی صحیفه ننگ رسمن چغاروب بیردی.

ابن القیم ننگ یازوی بر کتابنک طشنده بر نیچه یولغنه طالبدی. اول اوز قلمی برله کتاینک اسمن گنه یازوب قویغان. ابن تیمیه ننگ رسم خطی ایسه ثلله نیچه رساله ده طالبدی. شولر اچندن مین حضرت حسین ننگ باشینه عائد بیرلگان بر سؤالگه یازلغان جواب - رساله سینک ایکنچی می، اوچنچی می صحیفه سن آدرتدم. اول مسئله گه عائد سؤالننی ابن تیمیه گه باشقه بر کشی یازوب یرگان بولورغه تیوشلی. چونکه سؤالنک رسم خطی بتولای باشقه بولو اوستینه اول یاخشوق آچق یازلغان. ابن تیمیه اوزینک جوابن سؤالنک کاغذینه اوک باشلاب کیتکان.

ابن تیمیه دن صورالغان سؤال اوشبودر: «بسم الله الرحمن الرحیم. ماذا تقول السادة العلماء ائمة الدين و هدايات المسلمين رضی الله عنهم اجمعین و اعانهم علی تحقیق الحق المبین و احوال (۱) شعب المبطلین فی المشهد المنسوب الی الحسین رضی الله عنه بمدينة القاهرة هل هو صحیح ام لا و هل حمل رأس الحسین الی دمشق و مصرام حمل الی المدينة من جهة العراق و هل

(۱) بو کلمه ننگ منالری بو اوررغه مناسب توگلر. بلکه فلم سهوی باردر. «اخماد» سوزی «احوال» روشنده یازلما دیبی؟ دیب کوگل گه کیله. «اخماد» ایسه سوندرمک معناسنده در. «فاذا هم خامدون» ده شوندن. شورا.

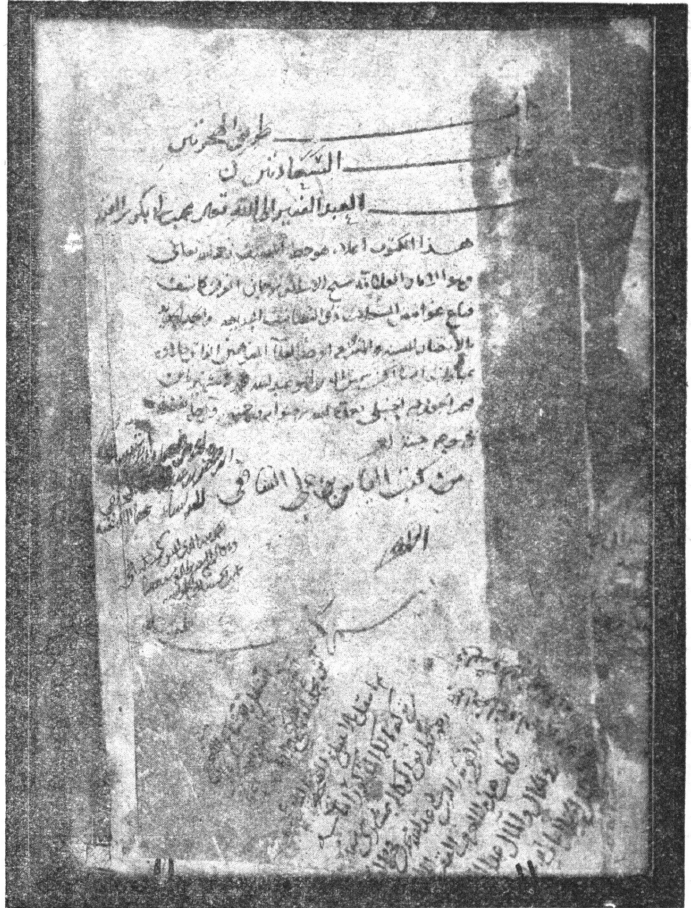
کیفی یاخشیلانغاج مسجدینه درسکه یوری باشلار. شونده کور شورگه ممکن» دیگان ایدی. لکن میگا اول عالمی کورو میسر توگل ایکان. بر کوتنی ایرته برله یوقمدن تورغاج ده شول کون چققان «المقتبس» می «المشکات» می غزته سن قولیمه آسه م آنده جمال الدین القاسمی نگ دنیادن کوچکانلگی یازلغان ایدی. فوتوغرافچیدن رسملرنگ پیالارن آلب کوگلم طنچلانغاج «شام» نگ اوتکان یل کوره آلمی کیتکان اورنلر تماشایته رگه باشلادم. آردن بو اورنده یازوب کیتەرلگی جبل قاسیونده غی مغاره ده بولغان طاو آوزی برله آتنگ یغلاب، دائما یاش آغوب تورغان کوزی ایدی.

بر کوتنی شونده کیتدم. آنک صاقچیسی اوز پراقیسیاسینگ بتون سیاست و اصوللر بلوب بترگان اوتکون بر شیخ ایکان. مین مغاره گه کرر کرماس شام حقنده موضوع حدیثلرنی یادور باشلادی. و مینم عجبی لگیمه طایانوب قر آندن ده شام غه هیچ تعلق بولماغان آیتلرنی اوقوب اول اورتنگ مقدسلگینه دائر ئله نیندی فکرلر بیان ایته باشلادی.

مغاره اچنده توشهمده آزرارق گوزگه اوخشاوی بولغان ایکی تیشکدن صو طامچیلهب طوره. صونگ جیرگه طاموی اول قدر جیش توگل. لکن «کوز» اوستنده جینالوب طورغان طامچی نی سورتوب آو برله اورنینه ایکنجیسی کیلوب چغا. اول مغاره نی زیارت ایتوب چققان روسی ملی بر ضیالی ذات آنک خارق عاده بر صفتقه مالک بولونیه شول حقیقنی دلیل ایتوب کیتورگان ایدی. اول افندیگ شامنی زیارت ایتوی جای آخزلرنده قوری وقتده بولغانلقدن اول وقتده «کوز یاشی» ایدنگه طامی کوز اوستنده جینالوب قته طوره طورغان بولغان. جینالغان صونی سورتوب آو برله اورنینه یا گدن جینالغان. مین بارغان وقت یاز، یا گفورلر یا گا طوقتاغان بر وقت بولغانلقدن جبل قاسیوننگ کوز یاشی بیک مول ایدی. شول سببی سیاحلرنگ، زائرلرنگ کوزلرینه سورتودن آرتقان «یاشنی» جینار ایچون کوز طوغریسینه ایدنگه صاوتلرده قویغانلر ایدی.

«کوز» چوقرنده غی طامچینگ بولای جیرگه طاموب توشما گانی حالده قول برله سورتوب آلاچده اورنینه یا گدن جیولونیه کیلسه ک آنی حکمت طبعیه نگ بیک ابتدائی قانونلرندن برسی ایضاح ایتکانلقدن اول حادثه نی خارق العاده لر محیطینه آلوب کیتەرگه لزوم یوق.

کوزدن بر آز چیتدره ک آغزغه اوخشاغان بر چوقور و آنک اچنده تشرلرگه اوخشاغان بر نیچه قالقورلر بار. بولرنی کورسه تکانده صاقچی اول مغاره و اول علامت

ابن القیم نك قول یازوی .

لما يذكره بعض الناس من جهة المشهد الذي بعسقلان صحة ام لا ومن ذكر امر راس الحسين و نقله الى المدينة النبوية دون الشام ومصر ومن جزم من العلماء المتقدمين والمتأخرين بان مشهد عسقلان ومشهد القاهرة مكذوب وليس بصحيح. وتبسطوا القول في ذلك لاجل مسيس الضرورة والحاجة اليه مئتين مأجورين انشاء الله تعالى

شام خاطر ائنده تصوير ايتلگانجه ابن القیم نك یازوی آچیق اوز اوزندن او قلوب طوررلق؛ ابن تیمیه نك ايسه بول و بونلاب طانلمی. ابن تیمیه دن صورالغان سؤالنی طانوزلق ایتوب یازوب آوغه کتبخاده اوچراغان جمال الدین القاسمی نك شاگردلرندن الشیخ حامد التقی نك بیک کوب یاردمی تیدی. آچیق فکرلی علمالردن بولغان اول ذات برله بعض بر دینی مسئله لر، اسلامیتده بولغان دینی فرقلر حقنده بر آز سویلاشومزده بولدی. شیخ حامد التقی معتزله لرگه بیک زور اورن بیره و آرننگ خدمت و کماللرن بیک یاخشی تقدیر ایته ایکان. «معتزله لر اسلامیتی صافلارغه طرشیدلر. معقولاتی منقولاتیقه تطبیق ایتوده برنجی اورتنی طوتدیلر دی .

اول کوتنی شیخ حامد دن جمال الدین القاسمی نی صوراشوب آنک آدریسن آغان ایدم. اول میگا: «شیخ ئلی بر آز راحتسز.

«دینی تدبیرلر» هم «اوافق فکرلر» اسملی کتابلر

حقیقهده محاکمه

VI

«دینی تدبیرلر» ۵۸ صحیفهده ضیا افندی «کافر مومن مسلمان مومن؟» سوآلن تقبیح قیله . حکمک بار . حاضرنده مونی بر آرز آ کلاب «کافر مومن» سوآلن قالدروب باصا باشلادیلر . آکمز اوسکان صایون موندی سوزلر یوغالور «کم سلسله سندن توررسن؟ سلسله، نیچه؟» کبی سوآلرده انشاءالله بهر . میثاق حقیقهده سوزلرده صییلر باشینه طوتورا تورغان سوزلر توگل . مونده برده شبهه یوق .

محترم ضیا افندی تصوف ورهبانیتی شدتله جرح ایته . اسلامیتده ایشانلق یوقلغن ایشانلقدن اسلامیتسک چیکسز کوب ضررلر کورگان سویلی (۵۸ - ۶۹) . موسی افندی حاضرکی ایشانلقغه انکار ایتسهده اصل تصوف ورهبانیتنگ گوزهل بر مسلك فلسفی بر مذهب بولوون سویلی (۴۹ - ۶۷) .

ضیا افندینگ تعصب عطالت و جهالت مکتبی بولوب قالغان ایشانلق خلاقیته اون صحیفه قدر سویله وینه بزده حق بره مز . حاضرگی معناسیله «ایشانلق» ننگ اسلامیتکه مخالف ایکننده شبهه مز یوق . موسی افندینگ اصل تصوف حقیقهده غی تحقیقگیری، بیک گوزهل، البته آندی فلسفه لرکه اربابی اهمیت بیررکه تیوش . لکن انسانیتی عموما شول اصولده تریه ننگ امکانینه وممکن بولور ایسه آندن فائده چغاچاغنه عقلمز ایرشمی . بزنگ قولمزده تصوف کتابلری یوق . شونلقدن تصوف حقیقهده دقت ایله تیکشروب بر محاکمه یازارغه قولمزدن کیلمی .

بعض اثرلردن آ کلاشلوغه قاراغانده تصوفده نه لله نیندی تأسیسات و کشتی جائز بولماغان اسرار باردرکه موندن تصوفنگ ضررینه حکم چغاررغه ممکن . درست موسی افندی بعض اثرلرنده «چک الهلر» دیب سویله دکی قطب، غوث، اوتاد، ابدال کبی تأسیسات صوفیه نی اوافق فکرلرنده «یوک هم مصاحلر ملاحظه . سیله فرض قیلنمش اولسه کیرهک» دیهدر . لکن اسلامیت آندی یالغان تأسیساتقه برده محتاج بولماسه کیرهک ایدی . آندی تأسیسات کاذبه خصوصا آنلرغه تشریحده خلافت حکمده اصابت کبی زور یالغان امتیازلرده بیرسه اسلامیت یوزینه آندنده قارا هیچ بر تاب

حقیقهده غی قصه لر نی بیک تهمله ب سویلی یوردی . اول قصه ننگ نیدن عبارت بولغانلقن مین شام خاطرلرنده ذکر ایتوب اوتکان ایدم . شول سببلی بو اورنده آ کلا طوقالمیم . شونیه نه ایتوب اوتیم که مغاره اچنده گئی کوز، آغز و تشرکه، آنک بر چیتنده رهک بولغان رجال الغیب اورنلرینگ ته رزه - تیشوکارینه انسان قولینگ یاخشوق تأثیر ایتکانلگی، آرنی ایجاد ایتوچی نه رسه طبیعت - یا که خارق عاده بر قوت - اوزیگنه بولمی آنده صنعت ده قاتناشقالنی آرزغه دقت برله قاراغاندهده کورنوب طورادر .

صافاری .

شعر:

فائزانه .

(۰۰۰ م اوچون)

وجودمنی سیگا هر کون باغشلیم ،
وجودگنی شولای اوق مین صاغشلیم .
کورهم وصفک جمالن کوزلگمدن ،
طوتا المیم اوز اوزمنی اوزلگمدن .
قویاش جسمگنی قویدم آق صدرکه ،
طوتارمن بارغانمچه طار قبرکه .
خزینهنی جیتهر یاندردک ایندی ،
جیتهر اوط یا گهرن یادردک ایندی .
اچمده اوط ؛ توتونلر چقمی طشقه ،
نی دن شول حدلی جان آوغان صاغشقه !
آنک عشقنده مین طوتقونده قالدیم ؛
باطرما ای خدای ، طولقونده قالدیم .
چغار آقسل کیمهنی یار جیتینه ؛
جانمنی قربان ایت ؛ روشن بیتینه .
شولای قربان بولالسام مین بختلی ؛
اگر شاه بولماسامده مین تختلی .

واقف جلال .

~~~~~

قطعه

آینه سی اشدر کشینگ لافه باقلماز
شخصک کورینور رتبه عقلی اثرنده
بن هر نه قدر کوردم ایسه بعض مضرت
ثابت قدم نه بو رایگ اوزرنده
ضیا پاشا .

بولماز ایدی . اسلامیتى تحریف گه ده بولار آچیلور ایدی . قاتولیکلرنگ تأسیساتینه بز هیچ بر غبطه قیلیمیز . فقیهلرنگ حکومت قابولرنده کاسه لیسلك قیلولرندن تصوف چیکمانینه توریلوب گنه نیچك قوتیلهمز؟ بیوك نفوذلی قطب وغونلر اوزلری شول بولغه کرمالزمی؟ درست روحانیلرمنگ عزتی بوق یا آز . لکن لازم قدر عزتی مشروع بوللر ایله روحانیلرمن هم خلقنی چن اسلام روحنده تریه قیلو ایله تابوب بولسه کیرهك ایدی . موسی افندی تصوف و طریقتلرنگ مهم خدمتلرن ذکر ایته . انکار ایتیمم احترامم بیوك . لکن شول خدمتلرنی تصوفنی اصلاح ایله ده ایتهرگه ممکن بولور ایدی . ئەلله نیندی « علم باطن » لر اسرار و تأسیسات نیگه کیرهك ایدی .

روحانیلرده خلقنی سوروب بورتورلك قوت بولسه احتمال گوزهل بولور ایدی . لکن ایکی شرط ایله . بری بو قوتنگ مشروع روشده تأسیس ایتلویوی وایکنچی روحانیت وروحانیلرنی اصلاح . بو اصلاح بولماغانده روحانیلرنگ خلقنی کیریگه تاباغنه سورولری معلوم . شونك اوچونده مطبوعاتمن روحانیلرنگ بارلی بوقلی نفوذلرندن ده زارلانو ب بیره آلایلر . آزغنه نفوذلرندن ده کواتاره آلایلر . اول نفوذلرنی بوغالتورغه طرشلر ، خدمتلرنده بایناق موفقده بولایلر . مطبوعاتنگ مقصدی شاید گوزهلدر . لکن نتیجه خیرسز بولورغه اوخشی . روحانیت و روحانیلر اصلاح ایتلسون ، آنلرنگ عزت و نفوذلری ده صافلانسون ، بهلکی تکمیل ایتلسون ایدی .

« هو » ذکرینه و عموما ذکر بالافراغه ضیا افندی انکار ایته . موسی افندی « هو » ذکرینگ درستلگی و ذکرده اصل افراد بولو حقنده گوزهل تحقیقلر یازا .

ضیا افندی « اسرا » ایله معراج ایکسی بر کونده بر وقته بولغان واقعه لر اسرا (یعنی مسجد حرامدن مسجد اقصاغه سیاحت) آیت ایله ثابت . اما معراج (یعنی رسول اکرمنگ بوغاریغه الله استهدیکی بیرگه چه آشوی) قرآنده مذکور نوگل لکن صحاح و سنن کتابلرنگ هر قایوسنده مذکوردر ، دلیلرینه نظر قیانسه اسرا* و معراج روحانی ایکانی ظاهر بولور . معراج جسمانی مشلهسن عقیده کتابلرندن چغارو تیوش « دیهدر .

درست اسرا* آیت ایله قطعاً ثابت ، معراج ایسه سنت ایله ثابت . لکن بزنگ عقیده کتابلرمن باشقه فرقلرنگ فکترلرن تاراتماو مقصدن کوزده توتوب یازلغان . شونلقدن عقیده کتابلرینه « معراج » مشلهسنده یازغانلر (عقیده کتابلرمننگ فرقلر ایله مجادلهنی گنه کوزده توتوب آیت ایله قطعاً ثابت بولغان اسرا* واقعهسن یازمی کیتولری ده کوب بوسی البته عجب) . اما معراجنگ جسمانی

بولوی مسئلهسنه اولده ده اول قدر تعصب کورساتمیلر ایدی . ضیا افندینگ معراجنگ جسمانی بولا آماوینه کیترگان دلیللری ضعیف . جسمانی دیوچیلرگه قباغان اعتراضلری تفتازانی ایتکاندای ایشك شغرتاوی چین بزلتاوی قیاندن گنه .

موسی افندینگ یدی ملاحظه سی (۶۷-۷۰) غایت توغر بندر . موسی افندینگ گوزهل و مقتدر قلمندن توگلگان بو حقیقتلر اعتبارغه آنسون ایدی . البته موجودنگ بوتون اثری بزنگ طار عقلمز دائره سینه صیوب بته درجه ده ناقص توگلددر . درست عقل دائره سی غایت کیك لکن وجود دائره سی آنک ایله نسبت توقاز درجه سنده کیك . اسرار طبیعت و قوه الهیه دن بزگه معلوم بولغانی مجهول قالغانینه قاراغانده بیك آز بولسه کیرهك . ئەلی موندن آزغنه مقدم ایلقتریق قوه سی بزگه مجهول ایدی شول زمانده بره و اون مك چاقرم بیردن بر مینوتده خبر آغانلغن سویله سه موگا هر کم انکار ایتهر ایدی ومونگ ممکن بولماون سویله ر ایدیلر . جسمانی معراجغه انکارنگ ده شوندن نی آیرماسی بار ؟ یگره چی عصر قلمینه « ممکن توگل » سوزن یازارغه ممکن توگل .

موسی افندی معجزه حقنده بیك گوزهل تحقیقلر یازا (۷۰-۷۹) لکن معجزه نگ ایکنچی عنصرن بیانده بر کچکنه مساهله سی بار . زیرا معجزه بولو اوچون طبیعی قوتلرگه مطلقاً تابع بولماق شرط توگل بهلکی معلوم قدر سینه تابع بولماسه بیتسه کیرهك . موسی افندی اوزی ده صحیفه ۷۹ ده « اسلامیتده واقع بولمش الك بیوك خارق العاده لرنگ بری . البته اسرا* حادثه سیدر » دیهدر هم صحیفه ۸۳ ده « اسرا* البته قوه طبیعیه واسطه سیله اولمش اولسه کیرهك » دیهدر .

دجالنگ فتنه لری بولور ایسه آنلر ایله نبوت معجزه لری آراسنده زور اشتباه بولماسه کیرهك ایدی . اصل صدق سیرت حمیده و اصلاح امت ایله ظاهر بولا ، معجزه ایسه آنی مؤیدکنه در . اما مفسد و مقفن بر شخصنگ یدنده نیندی خوارق ظاهر بولسه بولسون آنک صدقغه دلالتی یوقدر . عقل آنی تکذیبده زور مشقت چیکماسه کیرهك .

« اوافق فکترلر » ص . ۷۴ سطر ۲۱ ده قلم مساهله سی ویا طبع خطاسی بار .

موسی افندینگ معجزه عنصرلرن هم قوه لرنی بیانده غی تحقیقلری بیك درست . ضیا افندینگ معجزه حسیه نك ممکن بولماون آگلاتقان سوزلری البته خطا . موسی افندینگ اسرا* حادثه سینگ اهمیتی حقنده هم آنک یقظه ده و جسمانی بولوی حقنده سویله گان سوزلری ده بیك راست و مهم تحقیقلردر . براق حقنده غی ملاحظه لری ده بیك گوزهل .

موجب تنفیذ بر قوتدر. لکن «اجماع موقت حجتدر» دیسه کده ضرر بولماسه کیره ک. «دینی واجتماعی مسئله لرنگ نظری شولای ایدی. ۶۸ صحیفه سنده «اجماع لرنگ حکملری آیت وحدیثلر ایله ثابت حکملر قیلندن مؤبد توگل بهلکی شول حکملرنی لغو قیله حق ایکنچی بر اجماع بولغانغه قدر یعنی موقت بولور». دیمش ایدی. بو ایکی نظر آراسنده زور فرق بولماسه کیره ک. ضیا افندی عقیده خسته لگینه ۲ نجی دوا ایتوب قرآن کریم ترجمه سن کورساتادر.

اوز تلمزده قرآن بولو عقیده خسته لگینه دوا بولا تورغان بولسه عربلرده عقیده خسته لگی بولماسه کیره ک ایدی. بو وقتده مؤلف افدینک بوتون اسلام دنیا سینگ عقیده سینه نظری یالغش بولورغه توغری کیله.

بو مسئله ده موسی افندی فکری درست بولور. اکرده مترجم اسرارلی رؤیالره حمل ایدر ایسه، «الائمة من قریش» کبی سوزلری قرآن کریمنگ اون اون بش آیت کریمه سیله ابطال ایدر ایسه، «ملائکه» کبی سوزلرنی طبیعی قوت کبی معنی لره اشاره قیلور ایسه، الک بیوک اعتیابی یالکر تطبیق جهتلرینه حصر ایدر ایسه، عاقبت «ریح» سوزی اصلده ییل معنی سنده در دیه ییلور ایسه او یله ترجمه لر عقیده خسته لگینه دوا اولاماز، اختلاف بله لرینی ده دفع ایده مز. بهلکی ده زیاده خسته لگی ایجاب ایده ییلور اختلاف بله لرینی ده قاتلاشدیره ییلور.

بزنگ فکرمزجه الک چفشلی ترجمه، قرآن کریمنگ اختلاف افکارغه سبب بولغان کله واسلوبلرن ینه شوندیوق کله واسلوبلر ایله ترجمه قیلودر. اصل مهارت ده شونی اشلی بلوده بولور. درست بعضا لسان جهتندن بو ممکن بولماز. لکن ممکن قدر شول لازم بولسه کیره ک. شول مقصد ایله بعض کله نگ ازلرن قالدروده مناسب بولور مثلاً «وما جعلنا الرؤیا الی اریناک الا قننه للناس» آیت کریمه سنده گی «رؤیا» کله سی کبی.

موسی افندی «اوافق فکرلر» که علاوه قیلوب تورک ادیبیلرندن برینگ کتابی حقنده ده انتقاد یازمش. انتقادی شبهه سز درست وگوزهل. لکن بوددانی ابن مریم قطارنده قطعی بر پیغمبر صانارغه نیندی دلیل بار ایکان؟ بوددا احتمال بیوک رسولدر، لکن احتمال فقط.

«پچاق» قریه سنده خطیب محمد حنفی مظفر.

۱۹۱۶ یل غنوار ۱۳ نده.

موسی افندی صحیفه ۸۳ ده: اما معراج واقعه سی ایسه البته رؤیا دگل ایدی بهلکی یقظه ده ایدی لکن جسمانی می ایدی یا که روحانی می ایدی؟ هر بری احتمالدر. اکرده روحانی معراج دها زیاده فضیلت اولماسه ایدی بن «معراج، البته جسمانیدر» دیه ر ایدم، چونکه قرآن کریمده جسمانی معراج قطعاً ثابتدر» دیه در. موسی افندی حضرتلرندن اسلامیت یوزینه جمال یاصاو صلطاوی ایله قطعاً ثابت که خلاف حرکت ایتودن توقاون اوتور ایدم. اسلامیت صنعی جمالغه محتاج بولماسه کیره ک. مقتدر قلمگر ایله اسلامیتنگ اوز جمالن کورساته آله کز شول یتهر ایدی. روحانی معراج حقنده غی بیانلر کز بیک گوزهل، لکن «قرآن کریمده جسمانی معراج قطعاً ثابتدر» سوزی یاننده «هر بری احتمالدر» سوزن یازارغه هیچده یول بولماسه کیره ک.

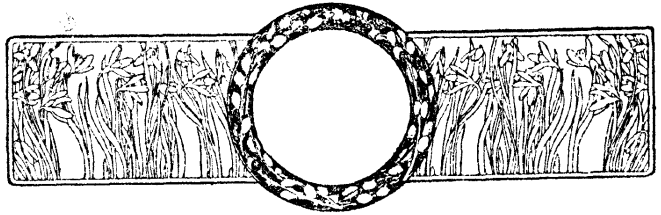
موسی افدینک ۹۵-۹۶ صحیفه لرده گی ارشادلری ده غایت توغریدر، اعتبارغه آو لازم ایدی.

درست شول ارشاد صحیفه لرندوک اشاره قیلغان بعض فکرلرینه بز هیچده قوشله آلمیمز. لکن ارشادلری هر حالده گوزهلدر، شول ارشادلریله اوزی ده مسترشد بولور ایسه انشاءالله اون فکرلری ده اصلاح ایتلور.

«دینی تدبیرلر» نگ خاتمه سنده عقیده لرمنی اصلاح اوچون بر مؤتمر دینی نگ لزومی کورساتلمش. موسی افندی موگا انکار ایته، بوتون اسلامیت دنیا سینه عائد اجتماعی و دینی مسئله لرنی حل ایتمک اوچون عمومی بر ندوه نی بیوک بر مؤتمرنی لازم بولسه ده عقیده کتابی یازار اوچون مؤتمر دینی دعوت قیلونی لزومسز تابا. اکر بوتون اسلامیت دنیا سینه بر عقیده نی الزام اوچون بولسه بوتونلای ضرری صانی. مینده اوزاق تفکر سوکنده بو مسئله ده موسی افندی فکرینه قوشلدم. عقیده لرنی اصلاح توغرسنده علمای کرام اثرلریله عقلی روشده خدمت ایته تورسلر انشاءالله اورتاغه تابا کینور، اختلافلر آزایور، بر برینگ افکارینه حرمت ایتسه لر کیگ اسلامیت دائره سینه بارده صیار، اخوت اسلامییه میدانینه حیولا آسار قالغان اختلافلردن ضرر کیلماز. عقیده لرنی اصلاح توغرسنده علمای کرام جمعیتلر یاصاب مذاکره لر قیلسه لر احتمال آندنده فائده تابلور. احتمال شوننگ آرقاسنده علمانگ دقتی اصلاحات فکرینه یونالور، یوقیلری آچلور، انقلاب اشکه کرسولرینه سبب بولور. لکن هر حالده افکارغه احترام کورسه تو، تعصب کورسه تماو فکر واحدنی الزام قصدینه کرمه و شرطلریله.

موسی افندی مؤتمر مناسبتیله اجماع حقنده ده اوزینگ فکرلرن یازمش. موسی افندی نظر نه اجماع دلیل توکل بهلکی

ملى مهم مسئلهلر

اماملر مسئلهسى . اماملرنىڭ معيشتلىرىنى تامين . اماملارنىڭ قدرلىرى كيتوگە سېب ، نرسە ؟ . اماملر مسئلهسىنى نېچك اصلاح ايتەرگا كېرەك ؟ . مىلى مەكتىبلەرنىڭ وائلرنىڭ استقبالى . اشقولالار مسئلهسى .

۱

مهم «مسئله» لى مقالهسىنىڭ ، ايگ برنجى بابى اماملر مسئلهسى ايله باشلاوغە احتمال اوچۇپلارنىڭ قايسىلىرى عىبە نورلر . لىكن بزىڭ كۆب مهم مسئلهلرمنىڭ آراسىندە ، اوشبو اماملر مسئلهسىدە ، مىلى ترقىزنىڭ اساسى مسئلهلرنىڭ . بومسئله موگا قدردە مطبوعاتمىزدە تورلى وقتدە تورلى موضوع برله مذاكرەگە قوبلىدى . مېن ايسە : براماملر مسئلهسىگە توگىل بلىكە اوزم ، اجىدە قايناشقان بر نېچە مسئلهلردن بحث ايتەرگە تلىم . مېنم بحث ايتە تورغان مسئلهلرم برسى آخىرگە عرب ساجى كېك بەيلە . نوب بىكالىكلرى معلوم . مېنم اماملر مسئلهسى ايله باشلاوم . بومسئله كۆب ضمىرلرنىڭ مرجىسى بولوى سېنىدن ايكالىكلنى سويلەدم . ذاتاً بىك كۆب مسلمانلرنىڭ ، دىن ايله مىلى ترقىزنى برگە جيارغە طرشولرى معلوم . آنىڭ اوستىنە بزىڭ محله مەكتىبلەرنىڭ ، اماملر مسئولىتى تحتىدە بولغانلقدن «مەكتىب» نىڭ آلفە كىتوبىنە ياكە آرتقە قالوبىنە ، آقچەدن صوگ اماملر سېب بولالار . شونىڭ اىچون دە ملتىز طرفىدن هر وقتدە اماملر تىقىد ايتولوب ، كۆب اشلىرنىڭ آلفە كىتوبىنە آنلر تارموز حسابلاندى .

ذاتاً ملىڭك اول يرلرنىڭ اهمىتىدە ضرور . امام ، اولنىڭ بردن بر آكلى واوقوغان كىشىسى بولغانغە ، بتون اشلىردە يول باشچىلىق ايتو آنلرغەغە قالا . اولدە مطبوعاتمىز ، اماملرنى متعصبلىر دىب سوگە وبتون ترقى محوزمىزدە آنلرنى ضرور تارموز كورە ايدى . حاضر ايسكى فكىرسىز اماملر بتوب بارە ، ملىلرنىڭ % ۶۰ سى ياكە فكىرلىردن تشكىل ايتولە لىكن آقا قاراب ضرور اوزگەرش يوق . مەكتىبلر اصلاحى ، اشقولالار مسئلهسى هماندە بر ازدن چىقىمى . ۱۵ يل مقىد ، نېچە تىرىبلى مەكتىب ونېچە اشقولابولسە ، سانلىرى هماندە بر درجەدە رەك توره . شولاي بولغاچ مونلرنىڭ آلفە كىتو الماولرى ، اماملرنىڭ متعصب و ترقى دشمانى بولولرىغە توگىل . مونىڭ سېبى ايسە : اماملرمنىڭ معيشتلىرى تامين ايتولمىگا .

نلىكدن ، مەكتىب ومحلە اشلىرنى اخلاص ايله اشلى الماولر بىدر . مطبوعاتمىزدە ، ايسكى ملىلرنى سوگە ملى دىب ، ملىلر ملىن حىث لايشىد ، توتوب قابىچقغە صانئوب سلىكلىدى . ذاتاً : « آرشىن » دن غە قلمگە كوچكان يەشلىرنىڭ بعضىنە ، بوموضوع بر آرق كېك بولدى . ايندى حاضر دە شونىڭ ئەچى يمىشنى بوكوندە ، اش اشلىرلىك يەش اماملر ملى جىلالار . ئەلى مونىڭ ضررى بوغەندە توگىل ، بواش ، توبلى وعلملى يەشلىرمنىڭ ، ملىلق اورتمىدن صوونولرىنە سېب بولدى . اماملىقغە ياخشى كىشىلر كرمسە ، استحقاقسىز كىشىلر طولوب ، بومىنسىڭ قىزغانچ صورتمە قالاچى طىبى .

اولدە رەك اماملر ملىغە خلىقنىڭ وارداتى يە ، خلىق بىرگان ايله اىركن معيشت قىلوب بولا ايدى . حاضر ايسە ، داخودلر كىمو اوستىنە ، راسخودلردە اوج الوش آرتقانلقدن بىلگولوى بر كىب ، تاماق طويدىرلىق بر اش كېرەك . بواش ، كېرەك نىندىگىنە بولماسون امامنىڭ محلە خىدمىلرىنە ، مەكتىب تىرىبە قىلو . لىرنە ضرر كىترەچكى معلوم .

آنىڭ اوستىنە ، اولدە اماملر ملىنىڭ سوزلىرى ، محلە خلىقى اىچون مقدس بر هاتىف كېك تىكلانا ، ملىلنىڭ تارتقان يولنى عوام اىيرە ايدى . حاضر ايسە اول تىكلولر يوق . بو تىكلامو قارت ملىلرنىڭ تعصىنە اىيرە موگىنە بولسە بىك ياخشى بولور ايدى . مونىڭ ضررى بىگرەك يەش ملىلرنىڭ ترقى ومعارفگە اوندە ولرنىدە كورنە . « لالىح على بل لبغض معاويه » قىلىندن مطبوعاتمىزدە كى اماملر حقندە غى غلور ، ترقى پرور اماملرنىڭ اشىنە قوتلى كىرتە بولا . ياخشىراق اش اشلىرلىك كىشىلر ، تقدىر سوقى ايله ملا اولسەلردە ، اوزلرنىڭ سوزلرنى ايشىتدرد المىغاچ ، وجدان عذابى سىبلى اورنلرن تاشلىرغە مجبور بولاچقلىرى طىبى . موندى كىشى استغفا قىلغاچ ، آنىڭ اورنىنە گو بسىنچە بر ترقى دشمانى اوطوره .

مېنم بو مقىدمەلردن مقصودم شول : اكر اماملر ملىنىڭ قدرلىرى يوقارى كوتەرلمسە ، معيشتلىرى تامين ايتولمسە ، ملىلق اورنى اىك توبەنگى كىشىلر قولنىه قالوب ، بزىڭ اوللر ملى اىچون ترقى تىزگىنە بولماس ، آچ اط جېرقى برلەگىنە بارە الماغانى كېك تاماقلرنى طويدرو قاىغوسىندە بولغان اماملرنى ، مطبوعاتدە سوگوب كىنە بزىڭك اشلىر توزەلو احتمالى يوق . شەردە كى بر نېچە يوز باى بالاسىنىڭ تىرىبلى مەكتىبلردە اوقولرى و بر نچە دىستە باى بىچەلرنىڭ تجارىت مەكتىبلرنىدە اوقولرى ، مىلى ترقىمىز اىچون كفايه قىلمسە ، بتون اول خلىقنىڭ بىلملى بولوى توقف قىلا تورغان اوشبو مسئلهنى ، حاضر دن اوبىلانورغە تىوشلى .

مدنی قانونساز، هر توری اختراعات و اکتشافات لرن سماوی کتابلرن دن آماولری کبک اندلش عربلری قرآننگ «وان لیس للانسان الاما سعی» ارشادینه امتثالا مدنیت که ایرشکان ایدیلر .

(۲) محترم صالی جنابلری، اسباب مدنی نی اعمال صالحه جمله سینه کرتووی قیلندن عقل غه خطاب ایتلگان نرسه لر جمله سینه کرتوب، جناب الله نی عجز و کسل، غفلت کبک محالردن تنزیه ایتار که ممکن. ایسکی عالمر آراسنده فیلر، علمی مسئله لر، تعجد و اختراعلر حقنده قرآندن دلیل کیترر که طرشوچیلر بار ایدی. هر نرسه حقنده شریعتدن دلیل ازلر که توکره نگان مسلمانلرنی مدنیت حقنده ده قرآن غه دعوت ایتو، بر قدر آرتقه کیتو بولسه کیره ک. ایسکی تفسیرچیلر، خلقت عالم و احوال آخرت حقنده کیترگان حرافاتلری برله مسلمانلرنگ اعتقادلرن زهرله گان کبک فنی اکتشافات، مدنی اصلاحاتی قرآندن کوتکان کشیلرده شول قدر ضرر ایتدیلر.

(۳) لسان شرعه، خیرات، حسنات، صالحات تعییرلری بیان شارع ایله مبین، عرف لغتده استعمالی یوق ایکان اقتصادی، عمرانی مدنی کیره کلر باری ده داخل «بوللا» دیوب نه یو مجرد بر دعوا بولسه کیره ک. «ونزلنا علیک الکتاب تبیانالکل شیء» آیت شریفه سی برله استشهاد ایته بلگان کشی ایچون باشقده اساسلی اشاره لرده طابارغه ممکن ایدی.

(۴) سماوی دینلردن اصل مقصد، فلاح ابدیه، نجات اخرویه بولوب؛ حیات اجتماعیه ده بولغان نرسه لر بالواسطه غنه ضرور و لازمدیلر. نبی محترم حضرتلردن: «اتم اعلم بامور دنیا کم» برله جواب ییرولی روایت ایتله. حیات اجتماعیه ده، مصالح عمومیه ده ایگ بیوک قاعده اخلاقیه دن بولغان تعاون تناصر که تحریض مقابنده سویله نگان.

خلاصه: دین برله مدنیت نی بر برسندن آبرو، تطبیق ایتو یاراماو فکری نه قدر ضعیف بولسه، مدنیت دیناسنده بار همه نرسه نی دین دن صاناوده، «اسباب تنزل دینسزلکدر» فکری ده هر حاله قابل تقیدیلر. اسلاملرد، اجتماع، اتحاد، اقتصاد، اختراع، اکتشاف، تعلیم تریه یوق دیوب توحید، تنزیه، نماز، روزه، طهارتلرنی معناسز بر حماقتدر» دیوب نه یو، اسلام روحینه مناسب بولماسه کیره ک.

درست، مسلمانلرنگ بو درجه سفالت، دونلک که توشولرینه اعتقادی خطالری، شخصی منفعتلری ایچون قوانین الهیه نی تبدیل و تغییر ایتوچی یازوچیلرینگ، تصوف، تزه کبک نرسه لرنی سؤ استعمال ایتوچی شیخلرنگ اولوغ تأییری بولدی. آخرده طبیعی کوچ قارشنده مسلمانلر مغلوب بولدی. مسلمانلرده مستحق ایکان ریاست

بر مشهور یازوچی مزنگ «بزنگ ملت آوله» دیگان سوزی خاطر مده قالغان. شولای بولغاچ، اول خلقینگ ترقیبی جهنتدن بو مسئله اهمیتلی مسئله بولوی معلومدر.

عبدالقیوم بهمانی (جولبات)

شاه کمال صالی مقاله سی مناسبتی برله

«شورا» ۲-۳ نجی نومیرلرده محترم شاه کمال صالی جنابلری، «مسلمانلرنگ اسلامیه نظرلری» نام مقاله لری ایله مسلمانلرنگ تدنی و تنزلری حقنده فکرلر بیان ایتدی.

البته، بز شوشندی حقیقی معاملرغه اخلاصلی ارشادلری ایچون رحمت اوقورغه بورچلیمز. شولای بولسه ده صالی جنابلرینگ بعض بر ملاحظه لرنه قوشیلا آماومزی بلندرر که «ایکنچی طائفه که» دیوب کیترگان اعتراضلرنه قارشلی بر ایکی سوز نه یور که جسارت ایتدیلر.

محترم صالی افندی فکرنچه: «هیئت اجتماعیه ده بار حاجات و ضرورتلرنی دینی و غیردینی قسم که تقسیم ایتو ایسکی و صوگنی اسلام عالمرینگ بیوک خطالری، غایت معنی سز بر حرکتلردیلر».

دیمککه، دین برله مدنیت ایکسی بر نرسه در. شارع طرفندن نماز اوقورغه بویورلغان کبی تیلیفون تیلیگرام و غیر اسباب مدنی برلن مأمورمز. بز، موگا قارشلی توبه نده گی رقملر برله اوز ملاحظه مزنی بازمز و شول حقلرده محترم صالی جنابلردن ایضاح سوریمز:

(۱) سماوی دینلردن اصل مقصد، اعتقاد صافلاو، اخلاق توزه تو، روحانیتی اصلاح برله انسانلرنگ حیاتلرنی اصلاح و ابد فلاح حاضرله و ایدی. شولای بولغاچ دنیاوی حاجتلر خصوصنده دین و شریعتلردن قانون، بیانلر صوراو، معناسز بر حرکت بولسه کیره ک. آخرت مسئله لری حقنده عقلنگ کوب مدخلی بولماغان کبک مادی مسئله ندره الهی بیان و ایضاحلر که احتیاج یوقدر. بلکه بو، شارع طرفندن عقل غه طاپشرلغان وظیفه گنده در. قرآن کریم واحادیث نبویه ده عبادات و اخلاقه دایر ادب و معاشرانکه عائد مسئله لر تفصیلا جزئیاتیه بیان قیلنور؛ قصه لر و عبرتلر تکرار سویله نور ایکان معاملات و معاش مسئله لری حقنده اجمالی بیانلر، اشاره لر ایله گنه اونولمشدر. زمانمزده غنی مدنی ملتلر،

ربا حقنہ

VI

اوتکان یلده چقغان «شورا» بیتلرنده «ربا حقنہ» بر نیچہ مقاله یازوب فقیہلرنگ شول حقدہ غی سوزلرن، فکزلرن۔ مذہبلرن اتقاد ایتکان ایدم۔ شول مقالہلر سوکنده «ربا» ننگ اجتماعی طور مشدہ غی قسقه چہ غنہ بولسہده تاریخن یازو مقصدی بلہ شول حقدہ بر قدر تفتیش دہده بولوب شول یولده مشغولیت سببلی «ربا حقنہ» اسملی مقالہ لرمہ بر ایکی آی قدر فاصلہ بررگہ مجبور بولغان ایدم۔

«شعبان» آیینک صوگ کونلری ایدی: «شورا» ننگ شول وقتدہ غی محرری «عبدالرحمن افندی فخرالدینف» جنابلری، استودیتلر مزدن اورنیورغلی محترم «مصطفی افندی سیف الملوکف» ننگ ربانگ اقتصادی حیاتدہ گی تاریخی حقدہ بحث ایتہرگہ تلہ گانگن سویلہدی و شول خصوصده اداره گہ یازغان مکتوبن دہ کورسہ تدی۔ او قودق، میگا شول خبر، نی دندر، آرتق سوینچلی خبر ایدی۔ اسلام مدرسہ لرنده دہ گوزہ لگنہ تربیہ کورگن، مملکت مزنگ دہ عالی مکتبلرنده تحصیلده بولغان بر استودیتنگ خدمت نتیجہ سی مینم خدمتمہ قاراغانده غرہ لیرہک، مینم چغارغان نتیجہ مہ قاراغانده گوزہ لرہک، قیمتلیرہک بولور امیددی مینم قلمبده قرارلانندی، شول خصوصده گی تفتیش وقتدہ مینم مرجع لرمہ روسچہ اثرلر بولاجاغندن یارم۔ یورتی روسچہ مہ بلہ اش کورمک مینم ایچون ایکی قات مشقتلی؛ ایکی قات قیین ایدی۔ شول امیدم بلہ محترم «مصطفی» افندینگ یازاجاق مقالہ لری، مینم مشقتلی خدمتمنی اوستمدن توشرہ چہ گینہ قناعت ایتدم۔ یازاجاق مقالہ لرن غایت بیوک مراق، ایگی۔ چیگی بولماغان آرزو بلہ کوتوب قالدیم۔

۱۵ اییولده تارالغان ۱۴ نچی عدد «شورا» دہ آننگ برنجی مقالہ سن اوقدم، شول مقالہ کیلہ چکده یازلاچاق نرسہ لرنک مقدمہ سی قیلندنگنہ بولسہده «ربا» طوغر وسندہ بحث ایتوچیلر ایچون فائده لی بیک کوب معلومات بار ایدی۔ شول نقدن آنک آلدہ یازاجق نرسہ لری دہ فائده لی معلومات نی، چیغان بولور امیددی بلہ «ربا حقنہ» غی مقالہ لرنی بر آز توقناتوب طوردم۔

بو اورنده شونی دہ نیتوب اوتیم: اوتکن سنہ ننگ اییول برنده ۱۳ نچی عدد «شورا» دہ باصلغان «عبدالرحمن افندی فخرالدینف» جنابلرینک «بورچ و فائض مشلہ سی» اسملی مقالہ سی فوق العادہ مهم ایدی۔ بو مقالہ، محترم «مصطفی» افندی جنابلرینک

کرسیلرینہ باشقہ لرغنه وارث بولدیلر۔

حاضرگی خریستیانلرنگ دیتی رباط، تکیہ لری، درویش لری (موناخ و موناشقہ لری) مدنی طور مشلرینہ ضرر یرمی ایکان مسلمانلرنگ دہ ترقی، تعالی رینہ ایشانلرینہ اول قدر ضرر کیشرہ آلماز۔ تیک بزگہ دنیانی قر آندن ازلہ می، شارع طرفندن هبہ ایتلگان عقل حریتی ایله کیگ طبعیتدن استفاده ایتہرگہ و یرده خلیفہ بولو معنی سون یاخشیلاب میدان غہ کیشرگہ تیوش۔
ملا: اسکندر الحمزوی۔ «ششقه»۔

شعر:

یہش عمرم۔

(زبہ یلوك كویینہ)

یہملی یہش عمرم، تیز کیتہ رسک
تاشقن کبک آشغوب اوتہسک۔
دہرتلی یہشک، وقتم آلب کیتب
ساج، صاقالغا آفاق کرتہسک۔

یہشک وقتم، مینم بیک قدرلی
آگار هیچ کم بها قویالمی۔
آتون، کموش بلہن آلب بولمی
یہش وقتلار شولای قیمتلی۔

نورلی یہش وقتنگ مینوتلاری
یاز آچاغان چہ چکہ لہر کبک۔
آلار نیچک اوزاق تورا، آلمی
شیکہ یہشک شولار کبوگوک۔

اختیارسز نیتہم، بو سوزلہ رنی
یہش کولگم صزوب کییکہ ننگہ۔
قارتلق یاغینہ چقغان تاملارم
بیک کولگسز آقرون تیبکہ ننگہ۔

بتدی ایشدی یہشک جولہ لرکلہر
امیدسزک باصدی کولگنی۔
پردہ لندی کولگ، تیز اشلہ می
اوزاتا، آخری یہشک کونلہ رنی۔

شکایتلہر قیلوب قالور ایدم
یہمسز، قارتلغمنگ حالندن۔
زارم، موکم، مینم بتمہس ایدی
یہشک قایتسا، کیتکن یولندان۔

عبدالحق رفیق۔

و آنلارنىڭ احتياجلارن توترا كېلىشىدۇر. طيىبى شول اوزگەرش زاماننىڭ اوتتويى بلە تىكلىگە، ترقىغە تابا بولمىش. اسلام علماسىنە كېلىگەن دە مونىڭ نەق كېرىسەن كوررگە طوغرى كېلە. اوللاردا عصرلردە، اهل اسلامنىڭ اجتەامى و اقتصادى حاللىرى اورتاچەغە بولغان زامانلردە ربا يوللارى كېڭىگەن بولوب حيات اجتەامىيە آغومىنەدە موافق ايدى.

درست اول وقتلردەدە شول مسئلهدە آرتقراق كېتوجىلر، ياكە احتياط دېگەن بولوب غلو قىلوجىلردە بولادر ايدى. فقط آنلارنىڭ عمومى آغومغە تاثيرى بوق دېرلك درجەدە گنە ايدى. لىكن زاماننىڭ اوتتويى بلە اسلام دولتلىرىنىڭ حدودلىرى كېڭىدى. اجتەامى اقتصادى حاللىرىدە شول نىسبەدە اوسدى زورايدى. فقط فقېھلارنىڭ قاراشلىرىغە تارايغاندىن تارايما، قىلغاندىن قىصلا باردى. عقلىر بوغاولاندى، فكرلر حبس، مىلر اسېر ايتلدى، قىلر اولدى يا مجروح توشدى. لىكن طورمىش اوزنىكن اشلەدى، اوز يولندە آقدى؛ فقېھلارنىڭ تار احاطەلىرى آنى اوز شوڭۇندە صاقلى آلمادى. نتيچەدە اقتصادى اوسونىڭ اجبارى بلە «ربا» بلە مەاملە ايتەر ايچون حېلەر ياصارغە لزوم كورلدى. رباننىڭ جوازي اوچون حېلە تاوب بېروچى مسكىن مئفقھلارنىڭ، شرىعت اشلىرى بلە اويناونى خاتونن طلاق ايتو ياكە ايكنىچىسەن - كوندەش آلو قدرگنە چىڭك حسابلاوچى..... نىڭ شول حېلەلىرى (۱)، «دار حرب» لىرى، «دار حرب» بوزوق عقىدلىرىنىڭ دە درست» لىكى حقتەغى اورمەكچ اوپاسىندەدە ضعيف سوزلىرى، ملاحظەسز اشلەنگەن فكر واجتەادلرلى، اسلام ايللارنىڭ و مسلمانلارنىڭ اجتەامى حاللىرىنىڭ قاقشاونە، اقتصادى بولگونىڭ سبب بولدى. اسلام ايللارى باشلاب اقتصادى جەتدىن يات ايللارگە طوتقون، سوكرە آنلارغە لذتلى لقمە، تاتلى تلم بولدى. يانلر، اسلام ايللارندە طوغرىدىن طوغرى خواجەلق ايتە باشلايدىلر.

ايكنىچىدىن مونە شول حېلەر، «اقتصادى تاريخدە ربا مسئلهسى» مقالەلرندە كوردگمىز ايسكى دورلردە يهودىلر و ياوروپالىلر نىڭ ربانى درستلەر ايچون ياصاغان حېلە شرىعەلىرى بلە بر توسلدىر. طيىبى بو وقتدە اسلام جمعيتىدە كى آغومدە غرىبە كى آغومغە تامامىلە اوخشاغان، بلكە اسلام مئفقھلارنىڭ «دارحرب» كېك حېلەلىرى، فتوالرى يهودىلر نىڭ ايسكى عقىدەلر نىڭ نىسخەسى گنەدر. زېرە يهودىلر نىڭ ايسكى شرىعتلرندە اوز ملتىدىن بولماغان آدمىن استەسە كومبى بولسون ربا آلو درستدر (۲). مونە شول

(۱) بو اورندە حاشىيە بازلورغە علامت قويغان بولوب فاكر ائىدى اونوتوب قالدراغان بولسە كېرەك. شورا.
(۲) ذلك بأهم قالوليس علينا فى الايين سبيل. (آل عمران.. ۶۸)

سوڭغى وقتقە قدر يازغان نرسەلر نىڭ خلاصەسى دېرەگە بارارلقدر. شولنىڭدىن مېنىم سوڭغى مقالەلرمنى اوقورغە باشلاغانچە «اقتصادى تاريخدە ربا مسئلهسى» مقالەلرن اوقورغە آورسونچىلرغە «بورج و فائىض مسئلهسى» مقالەسەن تاغى بر قات اوقورغە نوصىيە ايتەر ايدىم. شولايوق اوتكەن سەنەننىڭ اون ايكنىچى عدد «شورا» سەندە باصاغان «كاغد آچقە» اسملى مقالەدە بىك مەم. بزنىڭ يازاچاق مقالەلرەم، سويلەدگم شول مقالەلر بلە آرتق بەيلەنگەن بولغانغە «ربا» نىڭ شرىع نظرىدەغى بتون حاللىرى بلە طاشنو ھەدە شرىع شرىفنىڭ مالغە و آننىڭ حقيقى قىمەتلىرىنە نظرى بلە حاضرگى حيات و اقتصادى نظىرلر آراسىدەغى آيرما ياكە برلىكنى بلورگە يول و شولر واسطەسى بلە رباننىڭ شرىع جەھق حل ايتلوگە بىك كوب ياردىم بولاجاقدىر.

تاغى بر قات قايتوب ئەيتەم: حرەمتلو مصطفى افدىنىڭ اوتكن و اوستا قلمى بلە يازغان «ربا» مقالەلىرى بزنىڭ ايچون فوق العادە مەم. تاريخنىڭ اوزىدىن دە بىك آز خېردار بولغان بز تاتارلر ايچون خصوصى بر مسئله نىڭ تاريخى، چىڭك و گوزەل افادەلى تل بلە يازلوون اعتبارغە آغاندە اهمىتى تاغى بر قات اوسەدر. شول حقتە حرەمتلو مصطفى افدىنىڭ نىندى تل بلە گنە تشكر ايتسەم دە حقتىن كېلىمەس كېك بولام.

ايندى موندن سوڭ اسلامنىڭ اجتەامى و اقتصادى حياتدە رباننىڭ نىندى موقەدە بولوون تېكشرمىك و شول طوغرودە بحث ايتمەك رباننىڭ دېنى جەتتىن دن بحث ايتوجىلر اوستىنە توشوون اعتبارغە آلوب «اورنوبورغ» دە چاغمدە مېن دە شول حقتە بر آز تەتقىشە بولغان ايدىم. فقط برىدن ربا مسئلهسى، اسلامنىڭ اجتەامى و اقتصادى حياتدە فقېھلر طرفىدىن ياصالغان كېرەتەدن كوب چىتەكە چىماغانلىقى اسلام تاريخى بلە تانىش و خېردار آدملىرگە معلوم. حالبوكە، يارتى يىل دوام ايتكەن «ربا حقتە» اسملى مقالەلرمدە اسلام عالملر نىڭ شول حقتە سويلەنگەن مشهور سوزلرن، مذبەلرن تيوشنچە تفصىلەب يازغان ايدىم.

موندە شونى دە خاطرگە توشىرگە تيوش كورەمنكە، شول مسئله (ربا) طوغرۇسەندە اسلام علماسىنىڭ افكارى، ياوروپا ملتلىرىنىڭ علماسىنىڭ افكارىنە بام باشقەدر، قابما قارشىدەر. ياوروپا علماسىنىڭ ربا حقتەغى فكرلىرى، سوزلىرى اوزلىرى منسوب بولغان ملتلىرىنىڭ اجتەامى و اقتصادى طورمىشلىرى اوزگەرگەن گنە سايىن اوزگەروب تىكلىگەن ايتە كېلىگەنلگن و خلقنىڭ طورمىشە موافقراق يولغە كىرگەنلگن كورەمىز. آنلارنىڭ شول مسئلهدە كى قانونلىرى، نظاملىرى خلقنىڭ احتياجلارنى مەناسىب صورتدە اوزگەرە

و سوزلری بورتنی حکایه کتابلرنده غی سوزلر شیکلی طوطرقسز بولا. یلی - سنه سی بلنمی. حتی «عصر» لرده تخمین ایتلمی.

هندستاندن کیلوب کوب یلر آتی شهرده طورغان برکشی: «مین دونگانلرنک بیک الوغ بر ملاسندن شولای ایشتم» دیب بویله نقل قیلا:

«بر زمانده، بر کشی قبله طرفندن چغوب قطای خانی تورا طورغان شهرکه کیله، اول کشی اوزی «اولیا» دن بولا. بیش وقت نماز اوقی...

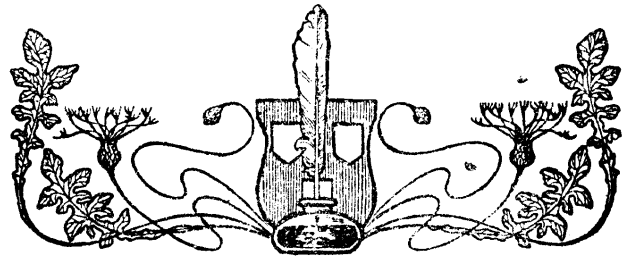
بردنبر کونی، مونی قطای خانی کوره. عجسنبوب، قیلغان اشرینه چیتدن طوروب کوز صالحالی یوری. مونگ قیلانش و حرکتلری خانغه بیک اوخشی. خصوصا آنک «نمازن» بیک یاراتا. بر کونی اوینه چاقروب حرمت ایته. قایدن کیلگان، نی اوچون کیلگان و کم ایکنن صوری. آنک یرگان جوابلری ده خانغه بیک معقول بولا وشول شهرده اوزاغراق طوروون آرزو ایته. تگی کشی «طورر ایدم طوروون لکن یالغزلق بیک قین» دی. خان - سزگه نی کیرهک، جانکزی نی تلی، شونی میگا،

ئیت، مین آنک چاره سن قیلورمن، دی، اول ئه یته: بزنگ طرفده غی بیش ولایتک هر برندن اونار کشی مونده کیتسه کز طورر ایدم، دی. خان، شول ساعت کشی یهروب، اول دیگان شهرلرنک هر برندن اونار کشی (مسلمان بولار) کیتسه. صوکره بیک یاخشی یردن زینتلی اویلر صالدروب یره. اوی اوچون کیره کلی نرسه لر، آشاملق اچملکلرگه قدر خان اوزی یروب طورا.

بیک راحت طورالر. لکن برگنه نرسه یوق! انسان اوچون بیک ضرور نرسه! منه شول نرسه یوقلقدن بو، قدرلی قوناقلر اوز ایللرینه قایتوب کیتهرگه ئه یته لر. باشلقلری بولغان «ولی» بو اشنی خانغه بلدره. خان سبین صوری. ولی: «خاتونسزلق» دیب جواب یره. خان، بونگ چاره سن قیلورمزدی؛ منه شوشی شهرده گی قزلرنک هم سن بر یرگه چاقورمز، شونلرنک اچندن اوزلر کزگه یاراغانن صایلاب آلورسز، دیه شهرده گی بوی جینکان قزلرنک هم سن (آنا آناری ده برگه) بر یرگه جیبیلورغه تکلیف ایته. زور شهر املگرچه قزلر بر یرگه جیولالر. بولرنک آرالرنده غایت ماضورلری ده کوب بولا. مسافرلرده شوندی چرایلق قزلرنی کورگانندن صوگ نان کورمه گان قازاق (اوز تعیرلری) شیکلی جات یه بشلر. آرادن بیک ماطورلرنغه صایلاب هر بری بره ردن آلالر. قطای قزلری ایمان ایتلر.

مونه شونندن صوگ ایندی بولر چن چن مسمود یاشی باشیلر. همه نرسه یتش (چونکه پادشاه دن یرله)، هیچ نرسه دن عملری

ایکی سبکه بنا قیلوب حاضرکه اسلامنگ اجتماعی تاریخده ربانگ موقعی حقنده یازارغه لزوم کورمه دم. احتمال شول حقده خدمت ایتوچیلر بولور. اوزمزنگ ده بر بوش وقتده شول طوغروده یندن بر تفتیش ایتوب کورو درتمز یوق توکل. (آخری بار). ذاکر آبوخانف. «فوزیتسکی».

قطای مسلمانلری و دونگانلر

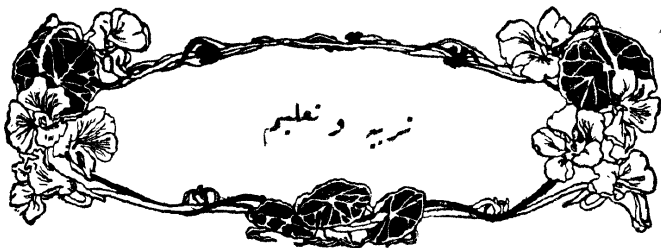
قطای مسلمانلرنک کوبره گی دونگانلر ایکنی کوب کشیلرگه معلومدر. لکن بولر قطای ننگ توری یرلرینه تارالغانلر. بولر تورکستان چیی ده ده خیل بار. بو یرده کیلرنک کسبلری کوبسنجه زراعت و تجارتدر.

دونگانلر بلن کوب آزالاشورغه طوغری کیلمه دکندن بولرنک طورمشلری بلن یاقندن تانشا آلامدم. مونگ سببی دونگانلرنک رسمی تللری قشایچه بولوب، مینم اول تل بلن آشنا لگم یوقلقدر.

شولای ده بولر «چاتو»، (چغقای تورکلری) نه قاراغانده خیلی اشلکلی کورنلر. شونک ایله برابر بولر آراسنده اخلاق بوزقلنی بارلق ده بلنمی. خاتون قز بلن کوب شایارمیلر. نه مه کی تارتیمیلر، آراق-اچمیلر، اوز آرا حسد و عداوت قیلشوکی منفور اشلر بلن ده کوب چوبالمیلر. شولقدرسنی بارکه، بولر هم «چاتو» لر کبک شاپشاق بولالر. نظافت و طهارت که برده رعایه قیلمیلر. بو چیر، بو مسلمانلرغه قشایلردن یوقغان بولسه کیرهک.

اوزلری بلن یاقندن مناسبت حاصل قیلو ممکن بولماسه ده بولرنک تاریخلرن بیک بله سم کیله ایدی. قایسی بر کشیلرنک: دونگانلرنک ملالری عربچه سوبله شه بللر، دیگان سوزلری بونینچه بر نیچه ملالری بلن کورشکان ایدم. لکن، میگا، آندی-عربچه بله طورغان «ملا» اوچرمامدی. درست، عربچه کتابلرنی اوقی بللر، شرح عبدالله و شرح ملا اصولی بلن اول تلنگ صرف ونحو قاعده لرن ده یادلیر، اما سوبله شه بلمیلر. شول سببی دونگان ملالری بلن سوبله شه، تاریخلری حقنده معلومات آلو ممکن بولمادی.

دونگانلر حقنده «آتی شهر» خلقی تورلیچه سوبلی

آنا تلی اوقوتو .

(باشی ۸ نچی عدده)

۱) اصول صوتیه سیمتہ نری (۱) . بو اصول صوتیہ ننگ اینگ

ساده وباشلاب دنیاغه چقغانده غی حالتی ، یعنی آبی استهفانی دنیاغه قویغانده غی رهوش . بو اصولده توب نوغری سوزده گی تاوشلرنی آنلرنک علامتلرنی اویره نو ایله باشلانلا . سوکره ، تدریجا ، تاوشلرنی اویره نو ایله برابر - آنلردن هجار و هجاردن سوزلر و کلهلر ترتیب قیلنو باشلانلا . بو عملیاتلر (تمریناتلر) همہسی متحرک الفبا یارده می ایله اشله نعلر .

بو اصولنک آرتقلغی ، آنک ساده لگی اوستینه ، آزکم حاضرلہنگان معلم ئەفہندیلرننگ دە بو اصول ایله یاخشی و جیگل صورتده اشلرن دوام ایترده آلورینه یول قویویدر . لکن بو اصول ننگ بعض بر مهم یتشمہگان اورنلری ده بار : اول غیر معلوم و باشده بالارغہ آگلانوی ییک آور بولغان نرسەدن یعنی تاوشلردن باشلی ، - بو تاوشلر ایسہ چندن قوری (Отвлеченный) نرسەلر بولغانقدن بالار ایچون آنلرنک بر معناسی ، بر فزقلری و اھمیتلری بولوی ممکن دە توگل (اشکە اھمیت پیرو - قزغو دیوب اکتساب ایلولہ تورغان مادہنی اوز شخصک روحندہ اوزگہرته آلو قوہ سینہ ئەیتولہ) چونکہ آنلرنی بالانک باشی اشتها قیلوی آور اش . تاغن بو اصولنک قرائتدہ باشلاب استعمال قیلغان تمریناتلری یعنی تاوشلردن هجار وجودکە کیترو رهوشی بالارغہ آگلانوب یتہ آلی : بالانک ترتیب قیلغان هجاری آنک بارشندہ بر معین از ، معین صورت یاخود آڭ قالدرہ آلمیلر - و شونک ایچوندہ بالا هجاردن کلهلر ترتیب قیلوب اوقورغہ اویره نہ باشلاغانغہ قدر هجار وجودکە کیتروپ ماتاشووی تیک میخانچسکی گنہ بولہ .

عموما ئەتیکانده بو اصول فکر و عقلنی کیگہیتہ ، ترقی ایترده

تورغان بر خاصیتدن محروم .

۲) اصول صوتیه نعلیمی . متفکر پیداغوغ لرننگ «بالار

بلوگہ اویره نو اشینہ باشدن اوق یاخشی و آگللاب قاراسونلر هم بو اشکە اھمیت بیرسونلر آنلر تاوشلر و علامتلر ایله تانوشقان

(۱) حاضرگہ شولای دیولسەدہ ضرر یوق . غ .

یوق . بر نیچہ یللر اوتہ . ییک کوبلری اوغلی - قزلی بولالر . بالا بولغاچ اسم قوشو کیرہک بیت ایندی . منہ شوچلاقده آنا بلہن آنا آراسندہ نزاغلاشو ، تارتشو کیتہ : آناسی «احمد ، محمود» کبی مسلمانچہ اسم قوشارغہ ئەیتہ ؛ آناسی اوز یاغن تارتوب «سوجو ، شوخو» کبی قطایچہ آت قویارغہ تلی . بو کولکسز اش اوز آرالرنده بولوبقنہ بتمی ، خانغہ چاقلی یتہ . بو مسئلہنی بر طرف قیلو هیچ ممکن بولمی . آخردہ : بر بالاغہ ایکی (قطایچہ - مسلمانچہ) اسم قوشارغہ قرار بیرلہ . آنالر ، آنلردہ بو قرارغہ رضا بولالر .

بو کوندہ گی دونگانلرنک قطایچہ و مسلمانچہ ایکی اسمی بولونک سببی دە شول ، شول زماندن قالوب کیلگان رسم . شولایقنہ طورغاندہ ، نی سببندرننگی «ولی» اوز ایلینہ کیتەرگہ اوپلی . مسلمانلر ایندی اولچاقده ایکی یوزلہب بولغان بولہ . بولردہ اوزلرننگ باشقلری و معنوی آنلری بولغان ولی آرطندن قالماسقہ طرشالر . خان ایسہ آلرنی ییہرہسی کیلمی . ولی گہ ئەیتہ : اوزکڑ کیتسہ کزده اییدہ شلرکڑز موندہ طوروب قالسونلر ایدی ، دی . ولی دە : مہیلی طورسہ «طورغای» دیہ اوز یولینہ کیتہ . مسلمانلرنک بر قدریسی ولی بلہن برگہ کیتہ . بعضیلری اوز خاهش و ارادہلری ایله قطای شهرندہ طوروب قالالر . ولی ننگ تگی «طورغای» دیگان سوزی بولرغہ اسم بولوب قالہ . نی سببندرن طوراً طورغای «طورغای» دن دونگانگہ ئەیلہ نہ .

بو کوندہ گی دونگانلر آنہ شونلر بولالر» ایمش .

بو حقدہ موندن باشقہ تاغن بر نیچہ تورلی روایتلر بولسەدہ ، مفهوم و طرز افادہلری بلہن بارده بر توسلیرہک بولوب چقاچغندن بارن دە یازوب طورغہ حاجت کورمەدم ؛ اگر بو حقدہ موندن صوڭ یازار بولاسام : اصلن تیکشروب ، مسئلہ ننگ توبندن طامورندن طوتوب «تاریخ» رہیتنہ کرلک ایتوب یازسام کیرہک . نوشیروان یاوشف . «کەریہ» .

شعر:

شادلق جری

چایالیشوب شادلق طولقنلری ،
«چەپ - چوب» بەربلہ کوکلم یارینہ ؛
شول شادلقلر برلہن قارشى طورام ،
بو دنیا ننگ بارلق زارینہ .

شیخ زادہ بایچ ،

آندن باشقه یوغاروده ئەیتوب ئوتلگان اصوللر شیکلی اوک، بو اصول صوتیە تحلیلی دە برکه مچیلکدن خالی توگل، که بو هم باشقه لرینک اوقو و یازونک بر برینه یاردمچی ایدوکلرینی اعتراف قیله سیلری کیلمی. حالبوکه اوقو ایله یازو بری آخیرینه شول قدر یاقین تورالر، که بر هنزنگ تکاملی ایچون آنلر ایکسی ایکی یاقدن بر برینه یاردم ایتشه لر، تیک گناه شونده غنه: آنلر ایکی نرسه بولوب کورینه لر، زیرا اوقو-تزلگان حرفلرنی تاوش غه ئەیله ندرودن، یازو-تاوشلرنی حرفلر که ئەیله ندرودن عبارتدر. مونه شوگا کوره ده تعلیم وقتنده ده اوقو ایله یازونی بر برندن آیروب یوروتوهم آنلرنی برن آخیرینه تعلقسز قیلو هیچده طبیعی توگلدر. اوقوتو-تعلیم اشنده گی بو غیر طبیعی حالت یازو-اوقو اصولی ایله گنه بر طرف قیلنورغه ممکن.

غفور عثمانی .

تل و ادبیات اوقو اصوللری

درسلیکلرده صرف-نحو سرمایه (Материаль) لره

نی ره شوخ اورنوشلر و غه کیرهک. صرف-نحو درسلیکلرن ترتیب ایتوده اوبوشدن یالغزغه کوچو بولی صایلانچاق، بو حقدده آنک لوازمندن بولغان اصولغه بوی صونمیچه چاره مز یوق. اول اصول منه شوندن عبارت.

درسلیکلرده صرف-نحو سرمایه لری اجمالدن تفصیلگه بارو یا که مرکزدن جه یلو (Концентрація) بولی بلهن توزولورکه تیش. یعنی اول صرف-نحو قاعده لرینک عملده ایك ثلک کیرهک بولغانلری وشونک بلهن برکه بالارغه ایگ تیز آگلاشلا تورغانلری خلاصه قیلنوب، قسقه هم جیناقنه ره وشده بلدرلوب جغیلور. اما اهمیتلری ایکنچی و اوچونچی درجه ده گیلرینه، اوزاق وچو الجغراق بولغانلرینه، باشقه چه ئەتیکانده تفصیلگه شوندن سوکفته تدریجاً کوچله، جه یله بارلور.

مثلا اول قسقه وعادی جمله لر (تیک اییه بلهن حکمدنگنه عبارت بولغان هم تماملقی جمله لرده شول تعبیر اچینه کره)؛ تور-لرن و اسملرن ئەتیمیچه گنه تماملقلر بلدرلور. تاغی شونلرغه اییه رتوب، شولای-اوق تورلرندن فلانلرندن کوز یوموب-قطعی نظر ایله-عمومی ره وشده گنه اسملر هم اسملکلر (ضمیرلر-آلما شلر)، فعللر و آیرغچلر تفتیش قیلنورهم آگلاتلور. بوندن سوک دخی تورلرن برده بیان ایتیمیچه گنه عموماً قیدلر بلهن تانشدرلوب اوتلور؛ اوندشه شلر، تیشلر (کرش سوز-معرضلر) بلدرلور.

وقته تاوش و آنک علامتینی نرسه ونی ایچون بلورگه کیرهک ایدوکن بلسونلر-آگلاسولر» دیوب طرشولرندن اوقوتونی شولای وجودکه کیتررگه اجتهادلرندن بو اصول دنیاغه چقدی. تاوشلرنک سویلی تورغان سوزلرمنزنگ بر ئلوشلری ایدیگی بالارغه آگلاتلسه غنه آنلرنک اشکه اهمیت کوزی ایله قارایاچقلری ممکن بولغانلقدن، بعض بر پیداغوغلر، اوقوتونی شول معلومدن-کله و سوزلردن (جمله لردن) باشلاونی آرتق کوره لر هم شول معلومنی تدریجی تحلیل سایه سنده، بالالرنی تاوشلر ایله تانشدررغه و تاوشلرنک سوزننگ ایندی تحلیل قیلنمی طورغان کیسه کاری ایدوکن بیان قیلورغه تیوش دیلر.

اصول صوتیە تحلیلی ننگ یولی ده شول. بو اصول تعلیمده اصل ایتوب جمله لرنی کیسه کارگه تحلیل قیلونی آلا: اولاً بتون جمله لر کورسه تیللر هم اوقولار (کتابدن یا خود جدوللردن؛ اولاً معلم اوزی و آنک آرتندن بالالر ئەیتلر)، سوکره، تدریجی جمله لر کیسه کارگه بولینه لر-آیرم کله لرگه، هجلازغه هم حرفلرگه-هر برینه تیوشلی تاوشلر بیروله-و شولای ایتوب تمریناتلر سایه سنده، آخرده بالالر هر بر جمله نی تحلیل قیلورغه، یعنی اوقورغه اویره نلر (۱).

اصول صوتیە تحلیلی ننگ اصول صوتیە سینته زی دن آرتقلغی: (آ) اصول صوتیە تحلیلی (Аналистическій) تعلیم قیلوده توتولغان اصوللرنک ساده ره گی هم طبیعی گی. چونکه بلو-آک تحصیل قیلوده ایگ طبیعی یول ظاهری نرسه دن معنوی نرسه لرگه و بوتون دن آنک کیسه کلرینه کوچودر. (ب) معلوم دن باشلاب و تدریجاً، غیر معلوم گه کوچوب اصول صوتیە تحلیلی اوقوجیغه باشدن اوق اویره نونک (تعلیم) اصللرن آگلاوغه یاردم ایته هم، شول آراده اوق، آنک اوزینه اشلرگه کیگ بر میدان قالدرد. لکن اصول صوتیە تحلیلی ننگ فائده لی بولوینه رغما، آنک طرفدارلغن (؟) اعتراف قیلمیچه ممکن توگل. اول تعلیمنی (وتعلمنی ده) تیک بر تحلیل گه گنه بنا قیله،- جمله نی تدریجاً آنک کیسه کلرینه آیرو، اوقونک اصلن تیکشروب قاراغانده (حالت روحیه سن) اول سینته ز اصولی ایله تفصیلدن عبارتدر. کیسه کلردن بتون وجودکه چغاریله؛ شونک ایچون ده تعلیمده تیک تحلیلی تمریناتلرغه کافی بولمیلر، (Анализировать) ایتوگنه) بلکه سینته ز و آقردن بوتونلرگه کوچو تمریناتلرینه ده اورون بیرلورگه کیرهک، یعنی تاوشلردن بر بوتون وجودکه کیتورلده بولورغه تیوش.

(۱) بو اصول عملیاته فرانسوز پیداغوغلرندن ژاکوتو (۱۷۷۰-۱۸۴۰) طرفندن و آندن سوکره بایتاق وقت غربی یاوروپاده بیک کولک ایله استعمال قیلنمشدر.

قاراب ئەللە نېچە تورلی واق صنفلرغە، تورلرگە، درجەلرگە بولو تل قاعدەلرن آرتق بوتارلاو، واتو-قروغنه بولاجق. شونک اوستینه بو، تلنگ قانون وقاعدەلرن اوقو هم اوقو بولنده شاگرد-لرگە دە معلملرگە دە تیک آرتق یوککنه بولوب، آنلرنگ باشلرن قاکتوتودن، آنلرنی تلنگ قاعدەلرن اویره نودن باش تارتولرینه سبب بولودن؛ آنلرنی ملی تل درسلرندن بیزدروندن باشقە ذرە قدرده فایده سی بولما یەچقدر.

«مکتبلردن صرف - نحو درسلی سورولسون!» دیب قچقرلغان کولگلسز تاوشلر یالغز منە شوندی سبیلر اوچوندر. اول نقطه نظرندن قاراغانده بو تاوشلرغە حق بیرمیچەده چارە مز بولماس. بو تاوش البته برده یوقغه یا کترانغان تاوش توگل.

فرض ایتک: بتون طبیعت عالمینە حیات بیروب تورغان قویاش اوزینگ فایده لی قانونندن آیرلوب، اوزینگ آرتق وجهنی اسسیلگی ایله یر یوزینگ همه نقطه لرن بردن یاندروب، کویدر ب قوم دریاسی حالینە ئەورسە؛ طبیعت دنیاسنده هر نەرسە وهرجان طرفندن آگا قارشی ناراضیلق تاوشلری عرش اعظمی تترەقس ایدیمی؟...

قربانلر چالوب، یغلی یغلی یا کتر تلب، تە کرینگە کوز یەشلری ایله سجده قیلوب یالوارا تورغان ایگنەچیلرە یا کتر آرتقراق بولوب کیتسە، تله کلرن کیری قایتاروب آلا باشلیار... یا که زار قیلوب یا کیدن آياز تلیر...

تورمشده هر نرسە و هر مسئله شونک کیدر. اول آرتق ایزه باشلادی ایسە ییک طبیعی بولاراق خلقدە آندن رضاسزلق اوسە، آگا قارشی آچی تاوشلر کونەرله باشلیدر. بو آرتق قطعی و طبیعی بر قانوندر.

بو جهت یعنی اصطلاحلرنی کوبه یتمیچە، سوز تورلرن ممکن قدر عمومیرەك و کیکرەك اصطلاحلر آستینه جیناو هم شوگا بتون کوچنی صرف ایتو حاضرگی کونده بزنگ ایچون ایگ اهمیتلی بر مسئله. چونکه حاضرده تلمزنگ کیرەك صرف - نحو قاعدەلری، کیرەك ادبی نظریه لری بولسون تلمزدن یا کئی استخراج قیلنوب یا کئی اشلەنوب و یاصالوب یاتو اوستنده. بر تلنگ طبیعی قاعدەلری استخراج قیلنوب اشلەنه هم توزوله باشلاغان دوری ایسە اول تلنگ ایگ نچکە و ایگ اهمیتلی بر دوریدر. بو دور، تلگە جان کرو، اعضالرینگ تامرلرینه صاف قان اورلو صاف قان اوستەلو دوری، یا که آنی بارلی یوقلی جانندن دە یازدرو، صاف و طبیعی قانلرینه آغو سیبو زمانیدر. ایکنجی تعمیرایله، بو دورنده تل بر صبی بالا کیدر. ینە اول اوزینگ روحی حاللرینه باخشی آشنا بولغان حقیقی مریلری آرقاسنده باخشی تریه لەنوب کمالتکه تابا یونەلچک بایسە

اوبوش جمله слитное предложение لر، حکمی هم یەشرن ایله یی جمله لر، کیم وکوجرلگان جمله لر (جمله منقوله) بیان ایتلور.

منه بو ایندی مرکردن جەیلونگ برنجی دوری و مرکردن قسقه غنه بر یوروش بلن ئەیلەنوب چغو بولا. مرکزنی بو طریقە ئەیلەنوب، عمومی دائرە بلن بر کرە اجمالا تاشوب چقغاندن صوگ، ایندی بو جیناق (مجمل) معلوماتنی بر قدر تارماقلاندرو، تفصیللەو دوری باشلانور؛ یا کیدن مرکردن قوزغالوب تارماقلرغە تابا کیتاور و دائرەنگ افقی کیکه یتلە توشلور.

مثلا، ایندی، اسم هم اسملکلرنک تورلری درجەلری، تماملقلرنک تورلری و آنلرغە قوشولا تورغان قوشمتالر، فعللرنک تورلری درجەلری هم شونلرغە ایهرتوب جمله لرنک تورلری، فعلی اسملر (مصدرلر)، فعللرنک بابلی؛ آیرغچلرنک نوعلری، قیدلرنک نورلری؛ نهایت تزمە وقوشما جمله لر بیان قیلنور.

شولای ایتوب بو ایکنجی ئەیلەنشده تلنگ صرف - نحوی حقندەغی معلومات بایناق کیکه یتلگان بولور. هم شول طریقە مرکردن جەیلو یولی بلن صرف - نحو قاعدەلری جیناق رەوشده گنە اوقلوب تمام ایتلگان بولور.

بوندن صوگنی یلارده ایسە شول اوق باشند توشوب اولگی یلده غی معلوماتنی تکرارلاو ایله برگە تاغنده کیکه یه هم جەیلە بارلور. بوسنده کیکه یو، جەیلو یاخشی اوق جەیلە شرگە دە ممکن. تلنگ کیرەك صرفی نگ کیرەك نحو جهتینگ بولسون بایناقغنه بوتاق و تارماقلری تیکشرله باشلانور.

بو ایندی تلنگ صرف - نحو اوقتوده غی اوچنجی دور یا که باصقچدر.

صرف - نحو درسلکلرن ترتیب ایتوده تاغی شونلرغە آرتق دقت ایتەرگە تیش:

(۱) قاعدەلر ممکن قدر قسقه هم آچق سوزلر بلن بیان قیلنسون.

(۲) اهمیتل قاعدەلر نری حرفلر بلن یازلورغە یا که باصلورغە تیش.

(۳) صرف - نحو درسلکلرن و عمومیت ایله بر تلنگ صرف - نحو هم ادبی قاعدەلرن توزوچیلر نیچککنه ایتوب بولسده، اصطلاح کوبه یتودن، کتابلرن معناسز و کیرە کسز اصطلاحلر بلن طوتورودن صاقلانورغە تیشیلر، بو، صرف - نحوچیلر، ادبیاتچیلر اوچون ایگ زور بورچ.

سوزلرنی هم جمله لرنی عملی یاقدن کوب اهمیتی بولماغان و علمی جهندن دە جزئیگنه بر اهمیتکه مالک بولغان خصوصیتلرینه

ناسکندر . اوتکان يلفى «شورا» سانلرينگ برنده هند بنت عتبه «احد صوغشنده مشرکرنى قزدروب شعرلر سويله دى» مضمونده بر سوز اوقوغان ايديك (حاضرنده شورا ياننده يوق ، تفصيلنى خاطرلى آلميم) اما بو کونلرده خوقندلى عاشور على جنابلرى «الاصلاح» مجله سنده «احد اوروشنده عرب خاتونلرينگ ، شاعره - هند - نگ تحت اداره سنده رسول الله حضورنده اوروش غه قزدروب شعرلر اوقووى مروى» دى . شول بر هند مشرکرنى ده ، مسلمانلرنى ده قزدروب شعر سويله يورگانمى ياکه ايکى طرفده ايکى هند بولوب ايکيسى ده شاعره ، ايکيسى ده خاقلرنى اوروش غه قزدروب شعر سويله گانلرمى ؟
حسن جان .

شورا احد صوغشنده شعر سويله صوغش غه قزدروب طوروجى خاتون معاويه نگ آناسى وابو سفيا تگ خاتونى بولغان هند بنت عتبه در . آنک مسلمان بولووى احد واقعه سندن کوب يللر صوگ مکه فتح ايتولگان کونده بولدى . احده جراحلى اسلام عسکرينى تريبه له وچى اسلام خاتونلرى بولدى ايسه ده شعر سويله طوروجيلرى بولغانلى اسلام حافظلرى طرفندن روايت ايتولميدر . هر حالده هند بنت عتبه «احد» ده رسول الله طرفنده توکل ايدى .

پيتراپول . ۱) بعض بر اورنلرده ارواحلرنى شادلاندر و نيتى برله ميت حضورنده ياکه ميت چيقعان يورتنده «علما» اسمنده گى طائفه نى جيوب قرآن ختم ايتدرو عادتى بار . شوشى اش ، شريعت قاشنده لازم ، هيچ بولماسه سنت عملدرنمى ؟ (۲) قبرلرگه بارغاج قرآن اوقوب شونگ ثوابنى باغشلاو تيوشليمى ياکه مغفرت برله دعا قילו ياخشيراقمى ؟ (۳) رسول الله ايچون قرآن اوقوب شونگ ثوابنى باغشلاو آرتقمى ياکه صلوات اوقومى ؟ . شوشى اوچ سؤالنک جوابى «شورا» ده يازلسون ايدى .

.....

شورا : موندى مسئله لرگه جواب بيرلک عالملر ، هر يرده بولغان کبک پيتراپول شهرنده ده بار . شونلردن صورباغان بولسه گز ياخشيراق جوابلر ايشتورگه موفق بولور ايدگر . بزنگ جواجز هيچ بر کشى قاشنده موافق بولماز . اوز نصيتمزده بارى

نادان و اخلاقسز تريبه چيلر ، آصراولر قولنده بوزلوب تمام اشلکدن چغاجق ؛ اوزينگ بتون طبعى حاصلتن يوغالتوب خورور ذيل بولوب قالاچق و مه گيگيک فلاکتک ، بختسزلکگه يوارلاناچقدر .

واقعا تلنگ قاعده لرى استخراج قيلنوب اشله نه باشلان چاغنده نيندى يول توتولسه ، نيچک هم نيقدرا اصطلاحلر قويلسه وشونلر برده ايسکره سدن قرارلاشوب ، عموميله شوب کيتسه ؛ صوگندن آنى (گرچه اول نيقدرا ياکدش و بوزوق بولسه ده) ياکيدن نيگزنندن اوزرگه رتويک تيزگنه ممکن بولاچق اش توگدر . آنک اوچون شول حقه ده ايگ کيمنده چيرک عصر تالاشورغه ، تارتشورغه ؛ شونگ اوچون صوگندن اوز زماننده غى نيحلى جدى مسئله لردن کوز يوموب ، ياکيدن آرتقه قايتوب شونگ بله ياکيدن مشغول بولورغه طوغرى کيله چک . بوگا رغماً ، بر قرارلاشوب و عمومى بلوا بولوب کيتکچ ، ايندى آنى اوزينگ نيچه يللر بويته بهيله نب ، چرمالوب کيلگان چوالچق لردن آيرو ، چوب چارلردن بتونله ي تازارتو همان ممکن بولمىچه قالاچق . اورمه کوچ اوياسينه چرمالغان چين کبى تلده همان چوالچق باشلر طرفندن ياصلغان چيلرگه آياغى قولى بهيله نب ، مه گيگيک چوالوونده ، همان فلاکتک تاپا سوروکله نوونده دوام ايته چکدر (املا مسئله مز بوگا زور شاهد) . بولاي بولو ، بر تل طوغرى بسنده غنه توکل ، هر خصوصه شولاي بولوب کيله ياتقان تاريخى بر حقيقتدر .

شول حالده ئه يتورگه ممکن که صرف - نحوچى هم ادبيا تچيلر تلنگ قاعده لرن استخراج قيلوب تورولرنده يه ، مى تلنى اوزلرينه قام منتدار ايته چکلر (تلنى ئه لله نيندى يوق بار اصطلاحلر ، توبسز و صنعى قاعده لر ايله چوالتاسه لر) ياکه آکا مه گيگي کيچرلماسلک زور گناه قيلغان بولاچق لر . ايزگيگي ايتهم دى تورغاج ، آکا ، جراحى توزه لمه سلک ياوزلق قيلغان بولوب قالاچق لر .

قسقه سى : الله سوزندن ، قرآن دن قانون الهى استخراج قيلوچيلر الله حضورنده نيچک نق مسئول بولسه لر ، بر تلدن حکم و قانونلر چغاروب توزوچيلر ده مى وجدان محکمه سنده ، ملت نظرنده و ملت تاريخنده شول قدرلى اوک قاتى مسئوليت آستنده قالاچق لدر .

تاجيلر و ادبيا تچيلر منه شول حاللرنى دائما کوز اوستنده توتارغه تيشليلر .

معلم : عبدالرحمن سمدى . «يکاترينبورغ»

اوقو ومسجدگه باروده نی ضرر بار؟» دیب علم اهللری تاوش چیقارمی تیک طور لر ایدمی؟ ابو طالب المکی، غزالی بکک صوفیلر «رغائب» و «برائت» اسمنده نمازلر اختراع قیلغانلر نندن صوگ حدیث عالملری «نماز اوقوده نی ضرر بار؟» دیب طور مادیلر بلکه بتون کوچلری برله شوشی عادتتی انکار ایتدیلر و بتررگه طریشدیلر حتی «بو عادتتی رواجلاندرو، اسلام دینیته جنایت ایتو» ایکانلگیکی دعوی قیلوچیلر ده بولدی. رسول الله ننگ نماز اوقوغان اورتنده خلقلر ننگ نماز اوقولرینی بلگانندن صوگ حضرت عمر «نماز اوقوده نی ضرر بار؟» دیب طورمادی بلکه شول اشدن امتتی منع ایتدی و: «اوتکان امتلر شوشندی نرسه لر سببلی هلاک بولدیلر، فرض نماز وقتی یتسه رسول الله اوقوغان اورن بولووینی اعتبارغه آلمیچه اوقوگوز اما رسول الله اوقوغان اورن بولو جهتدن نقل نمازلری اوقوب تبرکله نگان بولوب چوالوب یورمه گز!» دیب شلته له دی.

حقیقت حالده اوتکانده گی دینلر ننگ بوزولولری، اوزگورلری «عبادت قیلوده نی ضرر بار؟» روشنده گی قاعده گه بنا قیلوب پیغمبرلر طرفندن اوگره تلمه گان عمللر، عبادتلر احداث قیلو یاکه اوگره تلگان قدرلردن آرتدرو و کیمتو سببلی بولغان ایدی.

رسول الله دن ثابت بولماغان عقیده لر، عمل و عبادتلر ننگ هر بری (آزی کوبی) «بدعت» و هر بدعت ضالالتدر. بعض بر کتابلر ده «بدعت حسنه» دیگان سوزلر بولغان غه قاراب بدعتک حسنه سی ده بار ایکان دیب شبهه له نورگه اورن یوق. اول سوزنی باشلاب سوبله وچی، نی قدر زور عالم و اسلام دنیاسنده حرمتی بلند بولسه ده سوزی باطل و معناسزدر.

رسول الله «هر بدعت ضالالتدر» دیب طورسه، آگا قارشی «یوق آلی توگل بلکه بعض بر بدعتلر ننگ حسنه بولولری ده ممکن» دیرگه مجتهدننگ ده حتی یوق مقلدننگ ده. اگرده بره و همیشه عناد قیلسه و هر بر بدعتک ضالالت بولووینه اشانامسه بو خصوصه آنک خصمی «کل بدعت ضالالت» دیوچی رسول الله بولاچقدر.

هر کیم اوزی بلگان قدر قرآن اوقوب رسول الله غه یاکه میتلرگه باغشلی ایکان (اخلاص بولو شرطی برله) ضرر یوق. مسلمانلر آراسنده فاتحه و اخلاص سوره لرینی بلمه گان کشی بولماز. اصول جدیده مکتبلر نده اوقوچیلردن کوبلر بو سوره لر ننگ معنارینی ده بللر. آقچه آلو و صیلانو یاکه نیندی ده بولسه دنیاوی بر مکافات کورو نینلری قاتشودن امینلک بولماغان روشلر برله حیولشوب قرآن ختم ایتوگه کوره ده بر کشینک اخلاص برله فاتحه و قل هو الله سوره لرینی اوقوب باغشلاوی بیک کوب مرتبه

سوز ایشتو، عیبلی سانالوغنه بولور. شولای بولغاچ بو سؤال و جواب عبث و فائده سز نرسه لر بلکه بتونلای ضررلی اش بولوب قالور. ایندی نیچوک بولسه ده بولور بزنگ بو سؤال غه قارشی بیره طورغان جوابمز مونه اوشبو:

بنده لر ننگ عمللری «عبادت» سانالو هم ده «ثواب» غه مستحق بولو ایچون اوشبو نرسه لر شرط: ۱) شول عمل حقتده شریعت ابرشدر و چی طرفندن خصوصی یاکه عمومی روشده امر بولو. ۲) شول عمل وقتده «اخلاص» بولو. ۳) شول اش، رسول الله و سلفلر ننگ عمللرینه موافق بولو و اوخشاو.

اوشبو اوچ شرطدن بری گنه نابلماسه ده اول نرسه «عبادت» اسمنی آلماز و «ثواب» غه لائق بولماز.

«اخلاص» ایسه الله رضالغینی و ثوابینی، امرینه امثال قیلونی نیت ایتودن عبارت بولوب برر توری دنیاوی منفعت قاتشسه «اخلاص»، باطل بولا و عبادتسکدن چیقادر. مگرده فرض عمللر ده «باری بر، مینم اخلاصم یوق، شوننگ ایچون مین آنی اوتهمیم» دیرگه ممکن توگل. قوشلغان نرسه گه امثال قیلو، بنده ننگ بورچیدر.

میتلر اوستلرنده قرآن ختم ایتلوب صدقه لر اوله شو عادتتی رسول الله زماننده یوق ایدی، صحابه و سلفلر آراسنده بولغانغی ده معلوم توگل. رسول الله میتلرگه زیارت قیلهدر، آباق اوستنده بولغانی حالده سلام بیره و مغضرت برله دعا ایتهدر ایدی. رسول الله ننگ شونندن باشقه روش برله زیارت قیلووی حقتده بر نرسه ده کورگانمز یوق. رسول الله ننگ شول اشی امتگه میراث بولوب قالدی، سلفلر ده شولای عمل ایتدیلر. میتلر اوستلرنده قرآن ختم قیلنو، تهلیل و تکبیرلر ایتلو، اوچ ویدی، قرق ویلی اسمی برله ضیافت مجلسلری یاصالو، «قبر صدقه سی» (گور صدقه سی) اسمی برله حیوانلر بیرلو، قبرلر ده صدقه لر اوله شو بکک اشلر ننگ کیملر طرفلر نندن و نیندی قصدلر برله احداث قیلغانقلر نی بلمه سه کده عصر سعادتده بولماغانقلرینی بزنگ برله برگه هر بر علم اییه سی بله در.

«صدقه بیرو، قرآن اوقوب ثوابینی باغشلاوده نی ضرر بار؟» دیب، عبادت اشارینی اعتبارسز و جزاف صورتده یورتو یارامی. قرآن اوقو و صدقه بیروننگ اوزلرنده بر ضررده یوق، اخلاص برله بولسه بلکه فائده بار. ضرر ایسه عام بولغان عبادتلر نی خصوصی توسلرگه کرتو (رسول الله و صحابه لر ننگ عمللرینه موافق ایتماو) ده در.

ایرته نگی جای برله توشگی ۱۱ ساعت اورتاسنده مسجدگه حیولوب نقل یاکه قضا نمازی اوقو عادتینی چیقاروچیلر بولسه «غاز

صاقلار ایچون طورالر. «کوت الاماره»، هواسی یاخشی، توپراخی منبت بولغان بر قریه در. خلقی بیک سلامت بولادر. بیک ایسکی زمانلردن قالغان بر آغاچ کوپری، همده ابتدائی، رشدی مکتبلی و بیک گوزل مونچه لری، اوستی یابلغان بر بازاری بار. جان حسابی اون ایکی مگ قدر بولوب کوبسی شیعه مذهبه منسوبلر. بنالری یاخشی، باقچه لقی.

غزته لرده بیک کوب ذکر ایتوله طورغان «کوت الاماره» اوشبودر. عباسی خلیفه لر زمانلر نده بیک مشهور بولغان «واسط» شهری خراب ایتولگاندن صوگ، ریهه قبیله سینه منسوب بولغان بر امیر طرفندن «واسط» شهری یاننده بنا قیلندی وشول مناسبت برله «کوت الاماره» دیب معروف بولدی. «واسط» ایسه «دجله» نك اوگ طرفنده ایدی. خراب بولغان «واسط» برله بو کونده سلامت بولغان «کوت الاماره» قارا قارشی طورالر.

باشقه «کوت» لرده بر اسم گه اضافه قیلنوب یوریلر. مثلا: کوت ابن نعمه، کوت الباشا، کوت الساده، کوت الجوع، کوت زهیر، کوت غضبان و باشقه لر. (بو جواب، «المقتطف» همده باشقه اورنلرده یازلغان صوگنی تحقیقلرنگ قسقه چه سیدر).

بخارا. هر مناسبت کیلو برله «شورا» مجموعه سی «کرامات» خبرلرینی تزییف ایته و اوقوچیلر قاشنده «کرامات» نگ اهمیتینی توشروب کیته در. یوقسه «شورا» اهل سنت و جماعت مذهبی و معتقدات دن بولغان «کرامات» نی انکار قیله درمی؟ اگرده «شورا» نگ بو طوغوروده شبهه سی بولسه علامه تفتازانینگ «شرح عقائد» نی مطالعه قیلسون، اوزی آ کئی آلماسه آ کلاوچیلردن صوراب اوگره نسون ایدی. شوندن صوگ «کرامات» حقدده شبهه سی بتار. الله داد زاده.

شورا: واقعا بخاراده تحصیل ایتوچی بر داملا حضورنده شول کتابنی اوقوساگ یاخشی بولاسی ایکان!

مطبوع اثرلر

کونکاری. تورکستانلر معیشتدن آتوب یازلغان بر حکایتدر. محرر و ناشری حاجی معین بن شکرالله، حق ۱۰ تین. «سمرقند» شهرنده گازاروف مطبعه سنده باصلغان.

نال. بیک گوزل تاوش غه مالک بولوب بتون قافقازنی اوزینگ کویلری و مقاملری برله راحتله ندرگان صوگ فلاکت گه

ضررسزراق بولسه کیرهک. والله اعلم بالصواب.

اورنبورغ. تورکار برله انگلیزلر صوغشه طورغان اورنلردن بری «قوة العماره» اسملی شهردر. اوشبو کونلرده انگلیز عسکری تورکارگه بیرلو مناسبتی برله بو اورون ییگرهک مشهور بولوب کیتدی. بزنگ غزته لرمن بو اسمنی تورلی رسملر برله یازلر. مونگ درستی نیچوک؟ شهر اسمیمی یا که بر صحراره ایتولنه درمی؟ «شورا» ده جواب یازلسون ایدی.

حسن تایشوف.

شورا: «کوت» یا که «کوت» عرب تلی توگل بلکه بورنغی بابل، کلدان و آشور خلقلرندن میراث بولوب قالغان ایسکی سوزلردندر. موندی ایسکی سوزلر «الجزیره» ده «عراق» ده بو کونده بیک کوب. لکن عربلر مونی اوز ماللری روشنده استعمال و تصرف قیله لر، جمع ایتکانده «اکوات» و تصغیر قیلغانده «شعیب» وزنی برله «کویت» دیلر. بصره کورفزنده «کویت» اسمنده بر شهر بار. «کوت» سوزی تورات ده ذکر ایتولنه (سفر الملوك الثاني، آیت ۲۴). ابراهیم پیغمبرنگ شهری ده «کوتا» اسمنده ایدی (مونی کوتا، کوتی، کوئی رسمنده یازوچیلرده بار).

ایسکی بابل، آشور و کلدان خلقلری کیمه لرگه تویه له چک ماللرنی و کیمه لردن بوشاتقان نرسه لرنی قویوب طور ایچون کیمه یوری طورغان صو بویله رینه دورت دیواردن عبارت و کریبوست روشنده نق ایتوب بنا سالار و شول بنانی «کوت» دیب آیلر ایدی. مذکور بنا بو کونگی پاراخود کاتورلرینه، اسقلادلرغه اوخشیدر. «کوت» بولور ایچون مطلقا کیمه یوری طورغان صو یارینه بنا قیلغان بولو تیوشلی. صودن یراق بولغان بناغه، مال صاقلانسه ده «کوت» دیبولمی. صوگراق و قتلرده یلغلرنگ اوزلرینه ده «کوت» اسمی بیرله باشلادی.

بو کونده «عراق» ده «کوت» اسملی اوللر و شهرلر بار. مونلر بورون زمانده بر بنادن غنه عبارت «کوت» بولوب ده صوگندن زورایوب کیتکانلر و همیشه اولگی اسملری بوزولمی یورگان بولادر.

«دجله» یلغه سی بوینده ۲۷ قدر «کوت» بار. مونلر همه سی «بغداد» دن توبان بولوب، بغداددن یوقاریده یوق. «بغداد» دن «بصره» غه بارغان وقتده الگ برنجی «کوت»، «بغداد» برله «بصره» ننگ بر اورتا یرنده و دجله نك صون یارنده بولغان «کوت الاماره» در. مونده بر قائمقام و بر قاضی طوره، عسکرلر ایچون «قشلاق» (کازارما) ده بار. بو عسکرلر بدوی عربلر و یول باصوچیلردن

اسلامنگ نیندی احتیاجی بار؟ بو کونگه قدر شول فکرلرنک مسلمانلرنی زهرلهوی بیتما دیمی؟ . . . طریقت حقنده شیخ سعدی حضرتلری: «طریقت جز به خدمت خلق نیست. نه تسبیح سجاده ودلق نیست» دیمشدر. طریقت، خلقغه خدمت ایتودن باشقه نرسه توگل، خلقغه خدمت ایتو اوزی طریقتدر. شولای بولسه شول طریقت بزگه نیلک، یتیمی؟ تصوف طریقت مسئلهلری عبدالحمید افندی قاشنده قایغرتورلق بولسه «شورا» ده اوشبو سواللرگه جواب بیرولرینی اوتته مز: ۱) تصوف طریقت حقنده قرآنده یا که حدیثده سوزلر بارمو؟ بولسه نیندی سوزلر؟ . . . ۲) حقیقی تصوف بولا قالسه اهل اسلامغه آندن نیندی فائده مأمول؟ . . . ۳) فرض ایتکان تصوف، واقعه بولماسه اهل اسلامغه نیندی ضرر و یا خود نیندی کیچیلک بار؟ . . .

مونا شول سواللرغه جودت بولای دی، «مرجانی شولای، موسی افندی نگلای، ایتکان دیوب نیله کته گن چیلا کگه بوشاتمیچه توغریغنه جواب یروو تیوشلی بولادر. تا اینکه مسئله «شورا» اوقوجیلر قارشوسنده آجیق بیان ایتولوب بریاقلی بولوب قالسون. نوح اوغلی.

11

«شورا» نگ ۵۰نجی عددنده «معلم محمدفاتح» امضاسی برله «قازاق ایچنده» اسملی بر مقاله باصلغان ایدی. شول مقاله گه «شورا» طرفندن اهمیت بیرلگانلکدن بر آزیاض قیلونی تیوشلی تابدم. خصوصاً بزنگ تاریخی اثرلر مز درست لهب تفتیش قیلنغانلقدغو یاخود درستله و ممکن بولمغانلقدنمو کوبسی یالغش بولا. فاتح افندینی ده دوه چی قازاق هزل قیلوب یالغانلاغاندر دیب کوکل گه بر شبهه کیله. ایمش میمش لرگه گنه اشانما اینچه حقیقتی آ کلاب توشنوب یاخود مذکور خرابه لرنگ قایسی اورنده و نی اسملی قودق قه یاقن ایدیکن کورساتوب یازو کیره ک ایدی. فاتح افندی اوزی کروب کیتکان یولینگ اسمن ذکر قیلمی. کوکل گه دهشت بیرلک آثار عتیقه نگ یاتندن اوتوب ده بر دوه چی قازاقنگ خاطرین صاقلاب اوز تله گینی یرینه یتکره آماوینه مین توشنه آمادم. قازاقلر حمل واس آیلر نده «قارماقچی» ده غی مسلمان کیتلرندن نرسه آلوب یاخشینه آقچیلر بیروب فاتح افندی ایتکان صومقماق بلهن تور باشلرینه چاقلی کوچه بیرلر.

عربستانده حاجیلر قافله لری ییلگولی منزللرگه توشوب یورولری کبک کوچبلی قازاقلرنگ ده اوزلرینه مخصوص توقتی تورغان معین «قدق» لری بار. مثلا: قارماقچی استانسهدن چغوب ایکی یوز اون چاقروم مسافه ده کی جنچکه قومغه والی، صاری آیان، خان قازیغان، آق قودق، چی بلاق و قاینار اسملی مشهور منزللر بلهن

توشکان و بو کونده عزالت اختیار ایتکان میرزا محمد حسن حاللرینی تعریف ایتکان بر رساله. ناشری: نشریات مکتب برله کر بلا ی عبدالعلی علییوف. «باکو» شهرنده «طلوع» مطبعه سنده باصلغان.

♦♦

هدایت که فارسی دورنچی آدوم ۱۶ یتده باصلغان بو اثرنگ مندرجه سی اوشبو نرسه لر: ایسرتکچ ایچوچی طرفندن اوزینگ عائله سینیه کیلگان ضررلر. اول کورشیلرینه، زیمستوا و شهر همده حکومت خزینه لرینه کیتوره طورغان ضررلری. جنایتلری. آنلر حقنده محکمه لر طرفندن طوتولغان مصرفلر و باشقه لر. ناشر و محرری علام الدین خان اسلاموف. حقی بوچته سی برله برلکده ۱۷ تین.

♦♦

درایه النعمه. مفتاح النعمه. اولگیسی ۶۹ و ایکنچی ۲۴

یتده «تاشکند» شهرنده تاش باصمه برله باصلغان. هر ایکسی عربچه تلنگ نحو سندن بحث ایته طورغان اثرلر در. هر ایکسی «توقماق» شهرنده محمد عالم خان ابن خواجه شا کر ایشان اثرلر بدر. برینگ آخرنده «تمت تمام بعون الملك العلام» روشنده یازلغان عبارت بار. عرب نحو سی حقنده یازلغان اثرنگ آخرنده موندی بوزوق جمله یازو کیلشمی. البته بو اش، اثر صاحبینگ بولمی کوچروب یازوچی برر مبتدی لشی بولور.

اداره که مکتوبلر:

1

عبدالحمید افندی نگ مرجانی کتایی حقنده گی مقاله لرینی «شورا» ده اوقوب اساسلی تنقیدکه یارارلق تابا آلمادق. تصوف حقنده آه اوروب مرشد کاملر بارلغن اثبات ایتکچی بولادر. اوزی ملا عمراننگ، مرجانیدن مرشد کامل کورسه توون صورل غاچ، مرجانی قرآن کریمدن باشقه اعلا مرشد بارلغن بلمیم دیوب قرآن اوقورغه قوشقانلغن یازوب اوتکان زمانده مرجانی حضرتلرینگ شول سوزینه قیمت بیرمی تقلید بلاسی ایله اسلام دنیاسنده متصوفلر بارلغن سویله مه کچی بولوب فاضل محترم موسی حضرتلرینه تقلیداً اصل تصوفنی قروب سبروب تاشلارغه یارامی، دی. محترم موسی افندی حضرتلری «یوک موضوعلرده اوافق فکرلر» نده رهبانیتنی ده تقدیر و تقدیس ایته، اما عبدالحمید افندی شول رهبانیت حقنده نی آ گلی؟ . . . محترم موسی افندی ایتکانچه آ کلاب تصوف حقنده تقلید ایتوب کیتووی کبک رهبانیت حقنده ده شولای تقلید ایتهمی؟ . . . قرآنه رسول اللهغه باشقه بولغان مرشد کامل که اهل

آيو خانف جنابلر ننگ «زكات واسلام ايرادلرى» سرلوحه لى بيك گوزل ويك مهم بر مقاله سى باصلى. زكات عشر كى واجب صدقه لر مزنگ كوب وقتلرده تيوشسز اورنلرغه كيتوب چن مصر فلر نى تعين ايتنه المادقمزدن منفعت عموميه كه عائد بولغان عمومى احتياج زنى اوتى المى يوده بىكان بر زمانده بيك اورنلى يازلغان بر مقاله ايدى. لىكن بو مقاله، تيجه اعتبارى بلهن بزكه نلىكى دنده كوگسزرك، تأسفلى بر حال طوغدردى. اولده حاضر كى نالوغلر مزنگ زكاتدن سانالوونى اثبات ايتويدر. زيرا بزم ملت محكوم بولوومز، عمومى احتياج ننگ بلا نهايت كوبلىكى خزينه طرفندن فائده له نه اناومز اوستينه، نالوغلر مزنى زكاتدن ديب، قنوا بيرسهك صوك آنك آخرى بر «حسران» در. درست، ذا كر افندى واقعى، تاريخى دليللر كه استاد ايتوب فكر نى قام سوبله دى. آكلادق، بيك گوزل ويك طوغرى. لىكن بزكه ايگ كيرهك اورنلر ده شول زكات ننگ اسلام فائده سينه صرف ايتلو كيره كلىكى ايدى. ذا كر افندى بو حقه مقاله سينگ آخزنده: «احتمال مينم شول سوزلرمنى او قوجيلر - زكاتنگ مصر فلر اهل اسلام بولورغه كيرهك ايدى. نالوغلر مز اهل اسلام فائده سينه صرف ايتلمى ديوب بحث قيلورلر. فقط شول بحث نى ايراد، نى قدر آسات بولسه آنك جوابى ده شول قدر آساتدر. آنك حقنده جواب يازوب طوروده عشدر» دى. بو حقه هنوزده ذا كر افندينگ اوزندن اوك (گرچه عبث بولسه ده)، شول ايگ آسات بولغان مسئله ننگ جواينى ده يازسه ايدى ديب صوريمن.

معلم نعمت الله كوزه مبايف.

IV

«شورا» ننگ ۶ نچى عددنده محترم م. سيف الملوك جنابلى طرفندن بيورلمش «ربا» مسئله شنده خطا اولره ق فرانسوزچه Rentier (آشاب طوروجى) ننگ روسچه سى - Рентьер ديب يازلغان درسى ايمه روس تانده هم فرانسوزچه بو سوز "P" حرفى ايتولمىچنه - Рентьер ديب استعمال قىلونه در. مونى تصحيح قىلو لازم.

578 احترام ايله : امين آغيف.

ناشرى: «محمد شاکر و محمد ذاکر راميفلر».
محررى: رضاه الدين بن فخرالدين.

باروب «آرال كولى» ننگ شرق - شمال طرفندن صوزلوب موين قومغه طوتاشقان جنچكه قومغه باروب كره لر. هر قايسى اوز قىيله و اوز قارنداشلرى بلهن بر كه، آتا و بابالرنن قالغان يىلگولى جايلاولرینه باروب مالن سيمرته، آزده بولسه بغدادى آراسن ايگه. قومغه باروب كرگچ اوق طبيعت آلتوب ايدل بويلرى خاطر كه كيله باشلى. هواسى گوزل، بر آرشين تيره نلىكى يردن صوجفا، روح كوتارنكيلىگندن حيوانلرده شادلنلر، دوه لر بورلى، صيرلر ما كغرى، يلقيلر سيكر كه لب اويناقلى باشيلر. قزل قومده قشلاغان آغا، انيسى بلهن سردريا و قوان دريا بويلر نده غى قازاقلرده برى ايكنچيسى برله قوجا قلاشوب كورشه شادلقلرندن، يغللرده، يراق يردن كيلوب قوشلو مناسبتى برله ضيافت مجلسلرى ياصاب برسن برسى حرمت ايتوشلر. «قارماقچى» دن چغوب كيتكچ اوق ئولهن يوق، قبقزل طاش، زور و بيوك منظره لى دهشتلى طاوولر، آلتمش يتمش چاقروم آراسنده غى سيكسان شهر و يوزه ر آرشينلى «قودق» لرنى بلگان كشيلىر ننگ ده تابوب يوروى چيتنورا كدر. قازاقلر ننگ قز يروب قز آلا تورغان لر ننگ كوبره كى شول شادلقلنى قارا قومده طوى ياصيلر. بهيگى، آط جارشدرو، كوراش هر خيل اوين تماشالر بلهن مشغول بولغانلقدن ۱۹۱۰ نچى يل ايبولده «قارماقچى» غه قايتا تورغان يولداش چقمغاچ يول حاضرلگن كوروب، خداغه توكل قىلوب ميگاده يالغز قايتوب كيتوگه طوغرى كىلدى. اييول ننگ ۱۴ نده «قارا قومدن» چغوب اييول ننگ ۱۷ سنده «قارماقچى» غه كيلوب يتدم. لىكن فاتح افندى ننگ «زور خرابه لر عادى كوز ايله گنه قاراغانده اوچى كورلمى. اوزى، براويصو بر ننگ قريبي بله تزيلوب كيتكان بولك - بولك يورتلر بولوب برسندن برسى موگلى كورنه» ديگان خرابه لر نى نيچه و نيچه يللر يوروب كورگانم و ايشتكانم يوق. آلا ر نيندى اورنده و نيندى «قودق» لرغه ياقن اورنلرده ايكان؟ ايدى «موين - قوم» بله «آق - قوم» آراسنده غى تاريخى واقعه لر نى معتبر «شورا» ننگ كيله چك بر عددنده بلگانم قدر انشاء الله يازاچقمن.

مير سيف آتلا سف. (آنديجان).

III

بو يل بر نچى عدد «شورا» ده مشهور عالم لر مزدن ذا كر

«شورا» اورنبورغره اوله بشه كورنده بر حقه انه ادبى، فنى و سياسى مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-Й СТРАНИЦЬ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР. - 20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
Адресь: г. Оренбургъ, редакция журн. „ШУРО“.

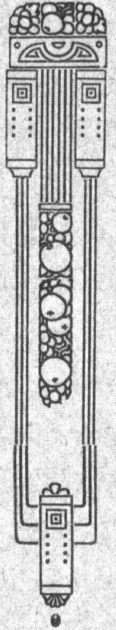
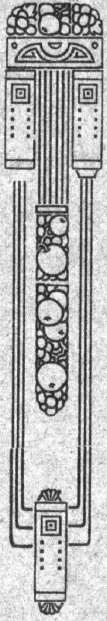
آبونه بدلى: سنلك ۶ صوم، آلتى آيلىق ۳ صوم ۳۰ تين.
«وقت» بران بر كه آلوجيلرغه:
سنه لك ۱۱ صوم آلتى آيلىق ۵ صوم ۹۰ تين در.

Ш У Р О

№ 9.

МАИ 1 = 1916 ГОДА.

«Кتب سته و مؤلفارى»

رضاء الدين بن فخرالدين اثرى

حديث وسنت عالملى قاشنده «كتب سته» ديب مشهور بولغان صحيح البخارى، صحيح مسلم، سنن ابى داود، جامع ترمذى، سنن نسائى، سنن ابن ماجه، موطا مالك كتابلى حقنده يازلغان بر رساله در. حديث علمى برله شغلله نوجيلار ايچون كبره كلى معلوماتلرده بار. ۱۳۶ بيتدن عبارت بو رساله نك حقى پوچتھسى برله برلكده ۵۵ تين.

آدریس: Редакция газ. „Вактъ“ въ Оренбургѣ.

«ابن عربى»

رضاء الدين بن فخرالدين اثرى

شيخ محى الدين بن عربى ترجمه حالى حقنده ترتيب ايتولگان بر رساله در. مونده ابن عربى نك مسلكى اوزينه خاص بولغان فكرلر نندن مهملى ذكر ايتولگان. ۱۲۶ بيتده باصلغان بو رساله نك حقى پوچتھسى برله برلكده ۶۰ تين. باش اسقلادى «وقت» اداره سنده.

«ابن تيميه»

رضاء الدين بن فخرالدين اثرى

اسلام عالملى نك ايگ مشهورلر نندن بولغان ابن تيميه نك ترجمه حالى، مسلكى و فكرلىرى يازلغان ۱۴۸ بيتك بر اثر در. حقى پوچتھسى ايله برلكده ۶۰ تين. هر بر مشهور كتابچيلرده ساتلور. باش اسقلادى «وقت» اداره سنده.

هر تورلى پوغوسلى آغرولر وانلر نك علاضلى

ترجملىرى: ۱. بيكچانتايى و غ. مونيھ.

دنياده اورماغان كشى مبرك بولا، سول قدر مرخاولر اجتهه بيك كوبسى آغرونك نه ايكابىنى بلماى بورى. آزفنه دوا ايله بنهچك بر مرخاونك وقتىنى اونكاروب اوزاقى وقتلر نوشاكده ياتوزه ياكه بتولملى باشقه نورلى بختسزلك لرگه سبب بولادر. شولارنى كوزده طونوب خلققه آزه بولسه آغرولرنى آپورا بلورگه میده ابو اجتهه بولغان دوالر ايله دوالانو بولمى كورسانكان مذكور اسنده گى رساله نك بر دانمىنى مر ابوده بولدرمى البته نبوشدر. حقى ۱۵، پوچته ايله ۱۹. مر قابده ساتولا. اسقلادى «وقت» اداره سنده در.